

РЕГИОНАЛЕН ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ - ВЕЛИКО ТЪРНОВО

ВЪЛГАРИНО БРАТКО МОЙ, ТИ ОТСТУПИЛЪ
САМИ БОИЗЪ ЗЕМИ СЪБИЯ ВЪРВИ НЪ БОИ;

Изложба

САБИТЕ НА ВОЙВОДИТЕ

РЕГИОНАЛЕН ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ - ВЕЛИКО ТЪРНОВО

ИЗЛОЖБА
«САБИТЕ НА ВОЙВОДИТЕ»

КАТАЛОГ

*Посвещава се на 180 г. от рождението на Васил Левски
и на 150 г. от битката на четата на Филип Тотю край с. Върбовка*

Велико Търново
2017

Автор на проекта и съставител на каталога:

д-р Иван Църов

Организатори:

д-р Миглена Петкова, д-р Илия Вълев, д-р Жулиета Гюлева, Димитър Харбалиев

© д-р Светла Атанасова, Симеон Цветков – автори, 2017

© Наталия Борисова – фотограф, 2017

© Регионален исторически музей – Велико Търново, 2017

© издателство „Фабер“, 2017

ISBN 978-619-00-0619-0

САБИТЕ НА БЪЛГАРСКИТЕ ВОЙВОДИ

Дали има момче, момък или мъж, който не би искал да подържи в ръка сабята или камата на български войвода! Кръвта ни кипва като си спомним за жените войводи, зарязали дом и семейство и препасали бащина или братова сабя! Всички ние сме закърмени от детството си с разказите за техния героизъм, за Панайот Хитов и Филип Тотю, за Левски и Ботев, за въстаниците от Априлската епопея. И още много знайни и незнайни поборници, оставили костите в пантеона на българската революция или пък дочакали Освобождението и градили нова България.

През настоящата 2017 г. се навършват 180 години от рождението на Васил Иванов Кунчев, останал в историята ни като Апостола на свободата Левски. Както и 150 години от битката на четата на Филип Тотю в местността Косматица край павликенското село Върбовка. Това е първият въоръжен сблъсък на стратегически организираната въоръжена съпротива срещу османската власт. В чест на тези славни годишнини, Регионален исторически музей – Велико Търново стана съпричастен и надгради идеята на колегите от Русе и Варна за представяне хладното оръжие на национално известни и не толкова популярни бунтовници, четници и въстаници. Изложбата „Сабите на воеводите“ събира 43 единици хладно оръжие от всички краища на днешна България, които до сега не са показвани в едно. Екземплярите се съхраняват в 18 музея, които имаха любезността да ги предоставят. Реализирането ѝ е дело на многоброен екип специалисти – главният куратор на изложбата д-р Светла Атанасова и кураторите Симеон Цветков и Михаил Стойчев. На тях помагаха д-р Миглена Петкова, д-р Илия Вълев, д-р Жулиета Гюлева, Димитър Харбалиев, а също още много колеги от отделите „Административен“, „Стопански“, „Връзки с обществеността“. Част от оръжията възвърнаха своя експозиционен вид благодарение усилията на реставратора – оръжейник Сашко Дончев. Фотосите са дело на Наталия Борисова.

Създаването на каталога, който държите в ръцете си, нямаше да е възможно без помощта на собственика на великотърновското издателство „Фабер“, книжовника Неико Генчев.

д-р Иван Църков
Директор на РИМ – Велико Търново

НАЦИОНАЛНООСВОБОДИТЕЛНИ БОРБИ ОТ СРЕДАТА НА XIX В.

Светла Атанасова

*„Мечом са болгари своя свобода изгубили,
мечом трябва пак да я добият“.
Георги Раковски*

Активното участие на българите в руско-турските войни и освободителните движения на съседните балкански народи от началото на XIX век води до натрупване на революционен заряд, а също споделени идеи и опит за възстановяване на независимите държави. Ръководени от общи политически цели на Балканите, революционните дейци търсят съюзници в бъдещата революция. Израз на новите тенденции в българското общество са организиранияте революционни прояви от 30-те до 60-те години на XIX век. Международните събития, които стимулират революционните действия в българските земи, са установяването на колективна протекция над Турция от страна на Великите сили, контролът над проливите от Русия след Ункяр – Искелесийския договор от 1833 г., укрепването на младата гръцка държава, стремежът на Сърбия, Черна гора, Влахия и Молдова към извоюване на пълна политическа независимост.

През 1833 г. под влияние на освободителните движения в Сърбия в западните български земи избухват няколко селски бунта. Те поставят началото на антиосманската съпротива, но крайният резултат е печален и изконни национални територии преминават към сръбската държава.

Безспорно най-ярката проява на организирана борба от началото на столетието е опитът за въстание с център Търново през 1835 г., останал в историята с името на единия от своите ръководители „Велчова завера“. В периода от 1833 г. до 1835 г. в българските земи се изграждат два бунтовнически центъра. В Силистра е подготвено въстание от капитан Георги Мамарчев и Васил хаджи Вълков, а в Търново начело на съзаклятието застава Велчо Атанасов – Джамджията. Революционната мрежа в Търновско се разраства и обхваща селищата Трявна, Габрово, Елена, Дряново, Горна Оряховица. Установена е връзка и с революционните дейци във Видин. Плаковският манастир „Св. пророк Илия“ се превръща в обединителен център на заверата. В разгара на подготовката, Българското въстание от 1835 г. е осуетено от предателството на еленския чорбаджия хаджи Йордан Кисъов. Водачите са заловени от турските власти. Велчо Атанасов, заедно с неколцина свои съратници е обесен в Търново. Георги Мамарчев, като руски поданик, е заточен на о. Самос. Игуменът на Плаковския манастир отец Сергей загива трагично след проведените тежки разпити и изтезания. Първият опит за организирана съпротива завършва с неуспех, но в него се включват представители на търговско-занаятчийските среди, изявени революционни дейци и духовници.

След Търновската завера, от 1835 г. до 1850 г. в Западна и Северозападна България избухват поредица от бунтове. Масовите вълнения са провокирани от заграбването на селските земи и опитите на местната власт да приложи законодателните реформи според Гюлханския хатишериф от 1839 г. Революционната вълна се надига в 16 селища в Нишко и те са последвани от селата в нахиите Пирот, Берковица и Белоградчик. Начело на въстанието в Берковица през 1836 г. застава Манчо Пунин от с. Бистрица. Участниците в „Манчовата буна“ правят опит да завземат Берковица и Пирот, но са разбити от редовна турска войска. През 1837 г. бунтът пламва отново. Начело на организираните въстанически отряди застават Върбан Панов и Кръстан Нешин. Въстанието е потушено с множество зверства, кръвопролития и опожаряване на редица селища.

През 40-те години на XIX век на територията на Влашко се създават политически центрове на революционната емиграция, чиято основна цел е подготовка на въоръжена борба срещу турската власт на българска територия. Създаденото „Македонско общество“ от Георги Раковски, Васил х. Вълков, Андрей Дешев и Никола Филиповски е в основата на организираните Браилски бунтове от 1841 – 1843 г. Тези освободителни движения обогатяват практическия опит и приобщават балканските народи към идеята за политическо освобождение на българите. Те дават нов тласък за тлеещите бунтове в Северозападна България през 1850 г. Новите акции добиват широк размах и обхващат Видинско, Белоградчишко, Кулско и Ломско. Начело на въстанието застават местните първенци Петко Маринов, капитан Кръстю и Иван Кулин. Липсата на добро въоръжение и неправилната военна стратегия и тактика обричат въстанието на провал. Безспорна победа обаче остава отмяната на крупните поземлени владения и отдаването на земя на селяните.

Надеждите на българите за национално освобождение се подхранват отново по време на Кримската война от 1853 – 1856 г. Значителна активност бележи българската емиграция. Създадените политически формации „Тайно общество“ в Истанбул, „Българско съсредоточно попечителство“ в Букурещ и „Българското Одеско настоятелство“ в Одеса, въпреки идеологическите си различия и платформи, се обединяват около организирането и финансирането на доброволчески отряд под ръководството на ген. Иван Самос. Внимание заслужат организираните военни акции във вътрешността на българските земи. Търново се оформя отново като патриотично ядро. През 1853 г. в града пристига капитан Никола Филиповски – участник в Браилските бунтове и революцията във Влашкото княжество от 1848 г. Неговата дейност съвпада с обиколките на Георги Раковски и създаването на организацията „Тайно общество“. Никола Филиповски и неговите съратници Петко Славейков и Никола Козлев изготвят план за въстание, което да обхване цяла Северна България. На 29 юли 1856 г. сформираната чета се отправя от Петропавловския манастир край гр. Лясковец към Габровския Балкан. При завързалите се сражения четниците са разпръснати. Техният водач успява да се спаси, но по-късно е заловен и убит.

Неуспешен се оказва и опитът за завера във Видинско. През май 1856 г. въстаници начело с изпратения от Русия Димитър Петрович се подготвят да атакуват Белоградчик. Последвалото предателство обаче осуетява техните намерения.

Организираните борби за национално освобождение от 60-те години на XIX век са неразривно свързани с професионалните умения и политически опит на великия стратег на революцията Георги Стойков Раковски. Своята революционна практическа дейност той започва с Браилските бунтове. Политическите си възгледи оформя по време на Кримската война и определя завинаги целта на своето битие в полза на освобождението на Отечеството. През 1857 г. отпечатва в Нови Сад забележителната си революционна поема „Горски пътник“, която се превръща в програма и своеобразен устав за поколения революционни дейци – четници и войводи. През 1858 г. при престоя си в Одеса, Раковски обобщава своя първи план за освобождението

на България. В него тежестта е поставена на общо българско въстание, като не изключва балканското единодействие и благосклонното отношение на Великите сили. Изтъква необходимостта от налагането на здрава организация, ръководен център и строга военна дисциплина. Идеите на Раковски намират конкретна реализация в обучението на въоръжен полк (легия) от български патриоти на сръбска територия. На неговия призив в Белград се отзовават 600 души доброволци – легионери. Сред тях са Иван Кулин, Ильо Марков, Стефан Караджа, Васил Левски, Иван Кършовски и много други познати герои. С благословията на княз Михаил Обренович е създадена Първата българска легия през 1862 г.

В новия план за освобождението на България Раковски предвижда обучението на въоръжена армия на сръбска територия, която да премине Балкана и да достигне до Търново, провъзгласявайки политическата независимост. В разработената от него стратегия старата българска столица е важен стратегически център. Сформираната тук чета от 70 души трябва да осигури коридор през Свищов за преминаващите чети от Румъния. През 1862 г. във възрожденския град пристига хаджи Ставри Койнов. Той потегля към Петропавловския манастир, за да се срещне с габровския отряд на Коста Евтимов. Срещу въстаниците е изпратена редовна турска армия и башибозук. Хаджи Ставри се оттегля и четата се разпръсва. Арестуваните бунтовници са осъдени и част от тях са хвърлени в новопостроения Търновски затвор. Друга част са изпратени на заточение в Диарбекир.

Споразумението между Сърбия и Турция и разформироването на легията разочарова Раковски от сръбската политика и идеите за балканско единодействие. Новите схващания на българския революционер са изложени в програмния документ „Привременен закон за народните горски чети от 1867 лето“. Той предвижда изграждането на единна четническа армия в Балкана. Не игнорира предварителната подготовка, но на революционните комитети в страната възлага по скоро пропагандаторски и разузнавателни функции. Тук следва да отбележим, че до края на живота си Георги Раковски не се отказва от четническата тактика. Тази военна концепция е практически успешно приложена в съседните балкански държави и в Италия. През 60-те години на XIX век, тя няма алтернатива и гарантира успех.

Разработената стратегия от Георги Раковски за сформирани и обучение на въоръжени отряди и чети в съседните балкански държави за бойни действия в българските земи намира своята конкретна изява през 60-те и 70-те години на XIX век. Четническите акции са ознаменувани от преминаването на четите на Панайот Хитов и Филип Тотю през 1867 г.

Сформираните малки чети със средства на „Добродетелната дружина“ имат конкретна цел да повдигнат българския дух и да проверят националните нагласи за борба и съвместни действия. Четата на Панайот Хитов, в която знаменосец е Васил Левски, се състои от 30 души. Тя навлиза в българските земи на 29 април 1867 г. при гр. Тутракан. Подвизава се известно време в Сливенския Балкан и се изтегля към Сърбия.

На 17 май 1867 г. четата на Филип Тотю, състояща се от 35 души преминава р. Дунав. Придвижва се към Свищов и се отправя към Стара планина. След разразилите се сражения при павликенското село Върбовка, четата е разбита от турска потеря. Войводата успява да се спаси с 12 четници. През месец август Филип Тотю с оцелелите 4 души се присъединяват към четата на Панайот Хитов и се оттеглят в Сърбия. Самоотвержените бойни действия на Тотювата чета предизвикват широк отзвук сред местното население и дават гражданственост на думата „комита“, като синоним на бунтовник и революционер.

Нов опит за създаване на легия в Белград със средствата на „Добродетелната дружина“ е направен през 1868 г. Липсата на благосклонно отношение от страна на сръбските власти и отсъствието на изявен лидер като Раковски, предварително

обрича начинанието на неуспех. Военната подготовка на новите участници – легионери съвсем скоро влиза в действие. Част от тях съставят военното ядро на обединената чета на войводите Хаджи Димитър и Стефан Караджа. Четата наброява 127 души. В нея се включват изявени революционни дейци, като Иван Кършовски, Еремия Българов, Спирос Джеров, Христо Македонски и други. На 6 юли 1868 г. четниците преминават българския бряг източно от гр. Свищов. В сраженията край селата Саръ яр (дн. Хаджидимитрово), Караисен, Горна Липница и Вишовград са дадени много жертви. В местността Канлъ дере (до Вишовград) загиват 28 души, а войводата Стефан Караджа е пленен. По-късно умира в Русенския затвор от раните си. С около 40 души Хаджи Димитър достига връх Бузлуджа, където намира смъртта си.

Неуспехът на четническите движения насочва революционните дейци към търсене на нови пътища за българското освободително движение. Реализацията на каузата „самостоятелна българска държава“ все повече се свързва с организирана и целенасочена въоръжена борба и обединените усилия на революционната емиграция и целият български народ. Създаденият в Букурещ политически център на националноосвободителните движения е пряко обвързан с живота и делото на Любен Каравелов. В периода от 1869 г. до 1874 г. той е ръководител на Българският революционен централен комитет. Неговата политическа програма е подчинена предимно на революционната пропаганда и идеята за общо балканско единство.

Българската революция се нуждае от конкретни практически действия и редица революционни дейци припознават своите идеали в организационните постановки на Васил Левски. Геният на този велик българин се проявява във вярата му, в стаения потенциал на българите за извоюване на политическа свобода със собствени сили и енергия. Левски разработва широка идеологическа платформа за дейността на Вътрешната революционна организация. Неговите идеали включват „демократска република“, равнопоставеност на всички етноси, възстановяване на държавните граници в етническите български територии и т.н. Революционната организация и изградената комитетска мрежа е подчинена на „Наредба до работниците за освобождението на българския народ“.

През 70-те години на XIX век се формират двете основни звена в българското революционно движение – Българският революционен централен комитет и Вътрешната революционна организация, които взаимно се допълват и обогатяват. БРЦК осигурява политическото ръководство и единодействие и гарантира международните контакти на организацията. От своя страна ВРО извършва конкретна практическа работа сред населението, подготвя и ограмотява българите за предстоящата революция.

Трагичната гибел на Васил Левски през 1873 г. е тежък удар за българската революция. Част от комитетската мрежа в страната преустановява своята дейност.

На политическата сцена от 1871 г. до 1876 г. се откроява и личността на гениалния поет, публицист и революционер Христо Ботев. За кратък период той оглавява БРЦК. Ботев яростно критикува действията на „Добродетелната дружина“, апелира за самостоятелни политически изяви, необвързани с интересите на Русия, Сърбия и други народи, атакува безмилостно азиатския деспотизъм и балканския национализъм. В своите схващания, народният трибун не споделя вижданията на Васил Левски за подготовката на бъдещата революция. Воден от утопични възгледи и анархистични убеждения, той призовава за незабавна революция, без да отчита реалните народни нагласи. Отстъплението от идеологията на Левски е очевидно и от последвалите действия и възприетата военна отбранителна стратегия от ръководителите на Априлското въстание.

След неуспеха на Старозагорското въстание от 1875 г., революционната организация изживява криза, която довежда до нейното разпадане. Стефан Стамболов, Никола Обретенов, Стоян Заимов, Панайот Волов и Иларион Драгостинов полагат основите на новия Гюргевски революционен комитет. Апостолите вземат решение за обявяване на въстание през пролетта на 1876 г. Страната е разделена на четири революционни окръга. Търновският революционен окръг е обявен за първи, тоест „главен“. В него влизат Търновско, Габровско, Тревненско, Севлиевско, Горнооряховско, Троянско, Ловешко, Еленско и Дряновско. За главен апостол е избран Стефан Стамболов, а негови помощници са Георги Измирлиев и Христо Караминков. На 23 април 1876 г. ръководителите на Първи революционен окръг са известени за въстанието в Южна България. На състоялото се на 25 април в Горна Оряховица Общо събрание се взема решение веднага да се вдигне въстание. Чета от 101 души, ръководена от Бачо Киро Петров, потегля от с. Бяла черква към с. Мусина. На 28 април в търновските села Бяла черква, Михалци, Мусина, Дичин, Вишовград и Голямо Яларе (Русаля), пламва ново огнище на въстанието. На 28 април обединената чета на поп Харитон и Бачо Киро тръгва от с. Мусина и се движи по набелязания маршрут към Балкана. В Дряновския манастир тя е обкръжена от турска войска. Четниците са принудени да се укрепят в манастира. Започват ожесточени сражения. На деветия ден част от въстаниците, между които и Бачо Киро, успяват да пробият огнения обръч. От общо 192-ма четници, 145 са убити и само 47 се спасяват.

С бързи темпове се извършва подготовката за въстание в Габровско, Тревненско и Севлиевско. Сутринта на 2 май водената от Цанко Дюстабанов Габровска чета, състояща се от 219 души, се отправя на запад и установява връзка с въстаниците от селата Батошево, Кръвеник и Ново село. Новоселската чета наброява 480 души, но въоръжението е оскъдно. В продължение на десет дни в този район се водят тежки сражения.

Преждевременното избухване на въстанието намира тревненци неподготвени. На 5 май сформиранията Тревненска чета от 120 души под ръководството на Христо Патрев се отправя към село Нова махала. В завързалите се сражения на 9 май в местността Дебелия рът четниците са разпръснати.

Ръководителите на въстанието в Търновско, Габровско и Севлиевско са пленени и отведени в Търновския затвор. Част от тях, като Цанко Дюстабанов, Йонко Карагъзов, Иван Панов Семерджиев са осъдени на смърт чрез обесване, други са изпратени на заточение. Ръководителят на въстанието Стефан Стамболов успява да се спаси във Влашко.

Втори революционен окръг обхваща селищата в Сливенско, Котленско и Ямболско. За негов главен апостол е определен Иларион Драгостинов, с помощници Георги Обретенов и местния войвода Стоил. Възприетата в Гюргево политическа линия е отхвърлена от сливенските комитетски дейци и те залагат на идеята за четнически действия и изграждане на укрепен лагер в Балкана. След обявяване на въстанието и ареста на местния председател на комитета Нено Господинов, ръководителите Драгостинов и Обретенов заминават за въстанически лагер. Към тях се присъединява и малката група ямболски въстаници на Георги Дражев. Сформиранията чета наброява около 70 души. Тя потегля към селата Нейково и Жеравна. При с. Нейково двамата апостоли са убити, войводата Стоил е заловен и зверски умъртвен. На гонения и погром са подложени всички селища в Ямболско и Сливенско.

На 16 май почти едновременно с Ботевата чета при Тутракан преминава и войводата Таньо Стоянов от Сливен. Идеята на четниците е да се присъединят към въстаниците на Стоил войвода в Сливенско. След няколко сражения, военното формирование е напълно унищожено при с. Априлово, Търговишко.

Трети революционен окръг с център Враца обхваща селищата във Врачанско, Софийско и някои територии на днешна Македония. За главен апостол е избран Стоян Заимов, а негови помощници са Георги Апостолов, Никола Обретенов и Панайот Славков. Подготовката за въстанието се оказва незадоволителна. Местните комитети не са възстановени, липсва въоръжение и надеждите са свързани предимно с преминаването на Ботевата чета. Събралите се заговорници се разотиват поради липса на оръжие и ясен план за действие. Главният апостол Стоян Заимов проявява малодушие и липса на организационен опит.

Героичен епизод на Априлската епопея поставя Ботевата чета. Сформираният военен отряд от близо 200 души с главен войвода Христо Ботев, военен командир Никола Войновски и знаменосец Никола Симов Куруто, стъпват на българския бряг при с. Козлодуй на 17 май 1876 г. Четата се отправя към Врачанския Балкан. На 18 май се водят тежки сражения с многобройни черкезки и башибозушки части в местността Милин камък. Там загиват 30 четници, включително и знаменосецът Никола Симов. На 19 май оцелелите бойци се отправят към връх Веслец и остават в подножието на връх Вола. Въпреки очакваната и обещана от Заимов въстаническа подкрепа, такава не пристига. Не се присъединяват и въстаници от селищата Горна и Долна Кремена. На 20 май четата води ожесточена битка с превъзхождащ я в пъти башибозук и редовни армейски части. Привечер на югоизточния склон на рида Камарата, войводата Христо Ботев пада пронизан от куршум. Единственият жив свидетел на Ботевата смърт остава Никола Обретенов. Гибелта на войводата всява смут в редиците на въстаниците. Те се разделят на групи и се изтеглят. Почти всички са заловени, предадени или избити от потерите. Във Врачанския Балкан загива и военният командир Никола Войновски.

За главен център на Четвърти (Пловдивски) революционен окръг е определено Панагюрище. Главен апостол е Панайот Волов, а Георги Бенковски е негов помощник. По-късно като помощници са привлечени Захари Стоянов и Георги Икономов. Безспорните лидерски качества на Бенковски са признати от неговите другари и Волов му отстъпва първата позиция. Тук е възстановена комитетската мрежа в 10 градски и 82 селски общини. Привлечени за каузата са множество местни комитетски дейци, сред които Тодор Каблешков от Копривщица, Павел Бобеков от Панагюрище, Васил Петлешков от Брацигово и други. Отделено е сериозно внимание на военнотехническата подготовка на населението. Изготвени са списъци на снаряжението. Първият опит за изграждане на Народно представителство е именно с организираното Общо събрание в местността Оборище на 14 април 1876 г., на което присъстват 65 делегати от селищата в окръга. На Бенковски са гласувани извънредни пълномощия, възприета е отбранителната тактика и изграждане на 11 укрепени лагера за мирното население и въоръжените сили. Предателството на Ненко Терзийски от с. Балдево и опитът на турска жандармерия да арестува ръководителите в Панагюрище и Копривщица довежда до преждевременното обявяване на въстанието на 20 април 1876 г. След прочитането на „Кървавото писмо“, изпратено от Каблешков до Бенковски, в Панагюрище е съставено Временно правителство начело с Павел Бобеков. За военен комендант на града е определен Иван Соколов от Пазарджик. Апостолите разделят окръга на два района. В североизточния попадат Копривщица, Клисурска и Карлово под ръководството на Волов и Икономов. Западният район е под командването на Георги Бенковски. Той създава своя кавалерия, наброяваща 200 души, станала известна като „Хвърковатата чета“. Военното формирование вдига на въстание селата Мечка, Поибрене, Мухово. На 22 април в революционната столица Панагюрище е осветено въстаническото знаме, ушито от учителката Райна Поп Георгиева. Военен лагер се изгражда на връх Еледжик. Обратът на бойните действия е белязан с падането на Стрелча в турски ръце. Следват я Клисурска и Панагюрище. Укрепеният лагер на Еледжик е разгромен. Копривщица е спасена от опожаряване благодарение на щедрия откуп, даден от местните първенци.

В Родопите се вдигат на бунт десетина села и оформят три въстанически пункта при Перушица, Батак и Брацигово. Широко известна е героичната кървава епопея в тези райони и саможертвата на революционните ръководители Васил Петлешков, Спас Гинов и Кочо Чистеменски. В началото на май въстанието в Четвърти революционен окръг е потушено. На 12 май Бенковски пада убит от засада в Тетевенския Балкан. Тодор Каблешков е заловен и слага край на живота си в затвора. Панайот Волов и Георги Икономов загиват в придошлите води на р. Янтра. Биографът на Априлската епопея Захари Стоянов оцелява след поредица перипетии в турските затвори.

Далечен отзвук на въстанието има в Пиянечко. През месец май Димитър поп Георгиев – Беровски вдига Разловското въстание. Сформираният боен отряд наброява 40 души. Той действа в продължение на месеци в Мелник, Струмица и Осоговската планина. Турските власти успяват да потушат революционното движение.

За неуспеха на Априлското въстание могат да се посочат редица обстоятелства, свързани предимно с координацията и липсата на политически и военен опит на българските революционери. Извън съмнение остават фактите, че в организацията на революционните окръзи не са включени редица български територии, емиграцията не оказва очакваната подкрепа на революцията, липсва организация и общо ръководно тяло за координация между отделните центрове, въоръжението е примитивно и крайно недостатъчно, подготовката на замислените чети извън пределите на българските земи е твърде вяла и този революционен потенциал не е използван и т.н. Безспорен е обаче и фактът, че Априлското въстание от 1876 г. поставя българския национален въпрос в центъра на международния политически живот и налага необходимостта от неговото разрешаване.

ПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА:

- Генчев, Н. Българско Възраждане, С., 1981, с. 54 – 69, 158 – 182, 251 – 320.
Георгиева, Ц., Н. Генчев. История на България XV – XIX в., С., 1999, с. 469 – 538.
Димитров, С. Въстанието от 1850 г. в Северозападна България. С., 1972.
Дойнов, Д. Гюргевският революционен комитет. С., 1986.
История на България, Т. VI, С., 1987, с. 191 – 338, 361 – 412.
Косев, К., Н. Жечев, Д. Дойнов. История на Априлското въстание (1876), С., 1976.
Маркова, З. Четата от 1868 година. С., 1990.
Страшимиров, Д. История на Априлското въстание, Т. 1 – 3, Пловдив, 1907.
Унджиев, И. Васил Левски. С., 1987.
Унджиев, И., Ц. Унджиева. Христо Ботев. Живот и дело. С., 1975.

ХЛАДНИТЕ ОРЪЖИЯ ОТ XIX ВЕК

Симеон Цветков

Използваното в борбите за национална независимост дълго и късо хладно оръжие е изключително разнообразно. При описанието, класификацията и представянето на тактико – техническите му параметри, в този каталог са приложени общоприети критерии, използвани в специализираната литература. Това налага да се дадат някои пояснения за широката публика, любознателна към този вид културни ценности, но неизкушена от детайлното им изследване. Също така считам за важно продължаването на традицията за представяне и систематизиране на оръжието на поборниците през периода на българското национално – освободително движение от средата на XIX век, както и в годините на създаване и утвърждаване на нова България.

„Хладно“ се назовава оръжие, привездено в действие само от човешка сила, без ползване на взривни вещества. Представените в експозицията образци хладно оръжие се делят на три групи:

- Късо – ками, ножове (кулаци), щикове;
- Дълго – ятагани, саби;
- Комбинирано – револверни саби.

По вида на производство оръжията се делят на:

- Фабрично произведени армейски образци, на въоръжение в армиите на Европейските държави и Османската империя;
- Манифактурно занаятчийски произведени ножове, ками, ятагани и саби.

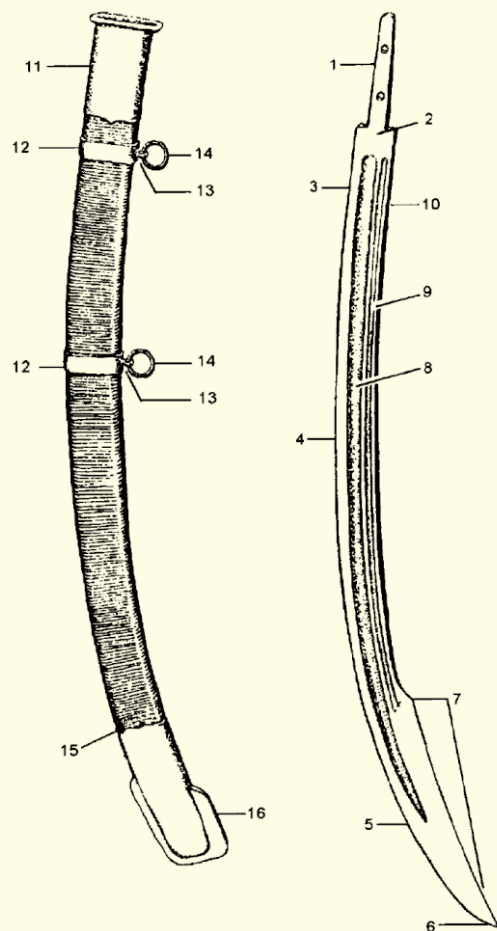
Определянето, както и прецизното датiranje на хладното оръжие към дадения период, е свързано със значими трудности. Причината е голямото разнообразие на съществуващите образци, продукцията на множество локални оръжейни работилници. На свой ред то е в тясна връзка с националните традиции, а така също с многочислените подражания и копирания във всички форми. Друга трудност се крие във факта, че в Османската империя, а след 1878 година и в Княжество България, за бойно и „гражданско“ оръжие са използвани образци на водещите във военно-промишлено отношение страни като Русия, Франция, Австро-Унгария и Германия. Върху някои от екземплярите са гравирани или щамповани чрез турско-арабски букви и цифри текстове и числа, отдавна излезли от употреба и вече почти непознати в наши дни в държавите, ползващи латиница или кирилица. За дешифрирането на годината по османо-турското летоброене са използвани двата календара, в зависимост кога е било произведено даденото оръжие:

- Hijri – лунният календар, официален в Османската империя до 1839 г.;
- Rumi – слънчевият календар, използван от 1839 до 1926 г.

В описанието на образците хладно оръжие е работено в следната последователност: клин, кания, ефес, портупей. Основните линейни параметри са: общата дължина на оръжието, лявата или дясната страна на клина и дължината и широчината в

основата му; за ефеса съответната вътрешна и външна страна или част от гарда. При използване на вида на дългото хладно оръжие, както и на периода на въвеждане на въоръжение, са включени унифицираните изработени серийно образци. В определянето на названието на всеки образец е дадена и датата на приемане на въоръжение, ако съответният образец е армейски. Размерите и параметрите са посочени конкретно за всеки един от изследваните екземпляри.

Основните елементи на хладното оръжие през разглеждания период са следните:

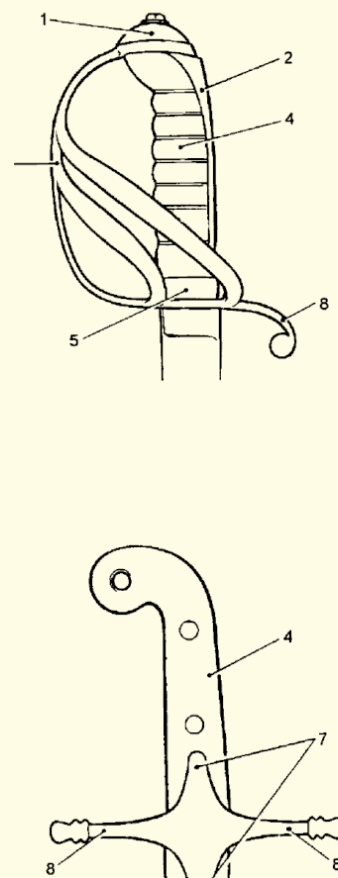

Клин:

1. Опашка
2. Пета
3. Лезвие
4. Лезвие
5. Лезвие
6. Връх
7. Елман
8. Канал
9. Каналче
10. Гръб

Кания:

11. Наустник
12. Гайка
13. Ухо на гайката
14. Халка за носене на сабята
15. Накрайник
16. Пета

Ефес:

1. Затилък
2. Гръб на ръкохватката
3. Дръжка
4. Ръкохватка, чирени
5. Втулка
6. Ухо
7. Кръстовина
8. Край на кръстовината

Забележка. При съставянето на каталога бе установено, че някои от екземплярите хронологически не съвпадат с времето, в което е живял посоченият за собственик войвода. Същите са маркирани със знак *.

ПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

Аствацатурян, Э. Турецкое оружие в собрании Государственного Исторического музея. М., 2002.

Богданович, Б. Холодное оружие Османской империи и Албании. М., 2011.

Въчков, А. Холодное оружие Болгарии. М., 2014.

Кулинский, А. Русское холодное оружие XVIII – XX вв. Санкт Петербург, 2001.

Петров, П. Образци дълго хладно оръжие в Българската войска 1878-2009. С., 2009.

Петров, П. Дългото хладно оръжие на България след 1878 година. С., 2016.

Elgood, R. The Arms of Greece and her Balkan Neighbors in the Ottoman Period. England, 2009.

Georgeon, F. Changes of time: An aspect of Ottoman modernization. New Perspectives on Turkey volume 44. Cambridge, 2011.

Hales, R. Islamic and Oriental Arms and Armour. A life time`s passion. England, 2013.

ДЖАМБИЯ С КАНИЯ

Регионален исторически музей – Плевен, инв. № 2579.

Произхожда от Източната малоазийска част на Османската империя, средата на XIX век.

Клинът е железен, извит, при върха двустранно заточен. Чирените са от тъмен кокал. Канията е дървена, с обков от месингова ламарина, богато украсена с растителни и геометрични орнаменти.

Обща дължина – 375 мм

Дължина на клина – 228 мм

Широчина на клина – 37,3 мм

ВАСИЛ ГАНЧЕВ
РИМ-Плевен

ВАСИЛ ГАНЧЕВ (1837 – 1893)

Революционер и търговец. Роден е в гр. Плевен. Участник във Втората българска легия (1867 – 1868). През 1869 г. при агитиране на чета в Берковския балкан е заловен от турските власти. Лежи в затворите във Видин, Русе и Цариград. Осъден на смърт, а по-късно на вечно заточение в гр. Мардин, Мала Азия. След Освобождението се завръща в Плевен и се занимава с търговия.

ВАСИЛ ЛЕВСКИ (Васил Иванов Кунчев) (1837 – 1873)

ВАСИЛ ЛЕВСКИ

РИМ-Велико Търново, инв. № 521 В/ТОМ ОФ

ЩИК Р-1856 С КАНИЯ

Национален Военноисторически музей – София, инв. № I-Ж-46 НВИМ.

Използван при английските пушки Р-1853 Enfield Short Rifle и Р-1865 Snider-Enfield Short Rifle, приети на въоръжение в армията на Османската империя.

Клинът е едностранно заточен, извит S-образно, с по един канал от всяка страна и двустранно заточен връх. Дръжката е с гъонени чирени с ромбовидна накатка, захванати с четири нита. Главата е стоманена с „човка“ и ключалка за закрепване към пушката с външна пластинчата пружина. Канията е кожена, с метален наустник и накрайник, които откъм вътрешния си край са със сърцевиден профил и с по две двойки врязани линии. Наустникът има копче за закрепване към лопус.

Обща дължина – 712 мм

Дължина на клина – 580 мм

Широчина на клина – 32,4 мм

Свещенослужител, революционер, четник, идеолог и организатор на Вътрешната революционна организация. Роден е в гр. Карлово. Започва да учи в родния си град, а по-късно в гр. Стара Загора. През 1858 г. приема монашество под името Игнатий, а две години по-късно е подстриган за дякон. През 1861 г. се посвещава на революционното дело. Влиза в състава на Първата българска легия (1862) в Белград, където получава прозвището „Левски“. След разпускането на легията се връща в Карлово. По-късно учителства в с. Войнягово (1864 – 1866), а след това и в добруджанското с. Еникьой (1866 – 1867). Заминава за гр. Яш (Румъния), за да търси връзка с Георги Раковски. Скоро след това е избран за знаменосец в четата на Панайот Хитов (1867). Участва и във Втората българска легия (1867 – 1868). В средите на революционната емиграция намира подкрепа за изграждането на революционна организация в родината. Сътрудничи на Любен Каравелов в създаването на БРЦК в Букурещ през 1869 г. Васил Левски създава гъста мрежа от местни и окръжни комитети по време на трите си обиколки из българските земи. От 1869 до 1872 г. той полага основите на Вътрешната революционна организация. През пролетта на 1872 г. Левски е упълномощен от БРЦК, за да завърши делото си. Усилено работи за набавяне на средства, оръжие и хора за бъдещата революция. След залавянето на Димитър Общи (22 септември 1872 г.) и направените разкрития, Васил Левски изпраща писмо до Любен Каравелов и след това се отправя към Ловеч, за да прибере комитетския архив. При с. Къкриня е заловен от турската полиция. Отведен е последователно в Ловеч, Търново и София. Съден е от Специален съд (5–9 януари 1873 г.). Осъден на смърт и на 18 февруари (по нов стил) е обесен в покрайнините на София.

КАМА С КАНИЯ

Регионален исторически музей – Ловеч, инв. № 1.

Клинът е железен, двустранно заточен, с ромбовидно сечение. От едната страна има неясна маркировка. Чирените са от кафяв кокал и са прикрепени към клина посредством три железни нита. Гардът е железен. Канията е дървена, облечена с кафява кожа, която на места липсва. Накрайникът и наустникът са изработени от месингова ламарина.

Обща дължина – 339 мм

Дължина на клина – 235 мм

Широчина – 33,5 мм

Широчина на клина – 32,4 мм

ЛИТОГРАФИЯ „ВАСИЛ ЛЕВСКИ“
РИМ-Велико Търново, Инв. № 127 /НИК
ОИМ ВТ ОФ

САБЯ ТИП „КАЛЪЧ“ С КАНИЯ И ПОРТУПЕЙ

Регионален исторически музей – Ловеч,
инв. № 2.

Османска, от втората половина на XVIII –
първата половина XIX век.

Клинът е железен, едностранно заточен,
извит, с ясно изразен елман към върха.
Чирените са от кафяв кокал, прикрепени
към клина посредством три железни
нига. Кръстовината е бронзова. Канията
е дървена, обвита в черна кожа, която
е съшита с ивица от метални нишки
от вътрешната страна. Портупеят е от
кафява кожа и е привързан към канията
за една халка. Наустникът и накрайникът
са месингови.

Обща дължина – 813 мм

Дължина на клина – 672 мм

Широчина на клина – 39,9 мм

Дебелина на клина – 6,9 мм

Широчина на клина в средата – 34,9 мм

Широчина на клина
в началото на елмана – 33,8 мм

ЛИТОГРАФИЯ „ЗАЛAVЯНЕТО НА ВАСИЛ ЛЕВСКИ ПРИ КЪКРИНСКОТО ХОНЧЕ“

РИМ-Велико Търново, Инв. № 112 / НИК ОИМ ВТ ОФ

КАМА

Специализиран музей за резбарско и зографско изкуство – Трявна, инв. № ОЕ1205.

Клинът е железен, двустранно заточен, с ромбовидно сечение. Двустранно и несиметрично са разположени канали. Чирените са дървени, прикрепени посредством два железни нита.

Обща дължина – 445 мм

Дължина на клина – 375 мм

Широчина на клина – 37,3 мм

ВАСИЛ МИХАЛЕВ

(1850 – 1922)

Иконописец, поборник, революционер и опълченец. Роден е в гр. Трявна. Последовател на Тревненската зографска школа. Негово дело са стенописите в храма на Плаковския манастир „Св. Пророк Илия“. Членува в местния революционен комитет и е един от организаторите на Априлското въстание (1876) и Зографската чета от Трявна. На 9 май 1876 г. участва в сражението на четата с турския аскер и башибозук в местността Дели рът (Чукара) до с. Новата махала, Габровско. Опълченец в VII-ма дружина по време на Руско-турската война от 1877 – 1878 г. Взема участие във военните операции край Златарица срещу настъпващите войски на Сюлейман паша.

ЯТАГАН С КАНИЯ

Специализиран музей за резбарско и зографско изкуство – Трявна, инв. № ОЕ1204.

Клинът е железен, едностранно заточен, с леко извита форма. Режещата му част е допълнително закалена. Чирените са от черен кокал с характерните за това оръжие „уши“. Прикрепени са към клина посредством четири нита. Канията е дървена, облечена с черна кожа. Накрайниците са от месингова ламарина.

Обща дължина – 803 мм

Дължина на клина – 650 мм

Широчина на клина – 31 мм

САБЯ С КАНИЯ

Национален Военноисторически музей – София,
инв. № I-3-242 НВИМ.

Турска, офицерска, уставен образец от средата на XIX век.

Клинът е железен, едностранно заточен, леко извит, с двустранни еднакво дълги и широки канала. Върхът е много тънък, плосък. Фино гравирани растителни орнаменти и военни атрибути съставляват украсата от двете му страни. Кръстовината е със завити към клина краища, разширена по средата, украсена с растителни орнаменти. Дръжката е с рогови кафяви чирени и завита глава, прикрепени посредством един железен нит. Канията е дървена, облечена с кожа, съшита с ивица от метални нишки от едната страна и две сребърни гайки. Наустникът е сребърен, украсен с растителни елементи, допълнени от звезда с осем лъча. Накрайникът е железен, с позлата. Портупеят е презраменен, кожен, с бял сърмен галун и месингови катарами. Два вида клейма, едното от които с тугра, са набити върху кръстовината на сабята и върху наустника и двете гайки.

Обща дължина – 950 мм

Дължина на клина – 810 мм

Широчина на клина – 27,5 мм

ВЕЛЧО АТАНАСОВ „ДЖАМДЖИЯТА“
РИМ-Велико Търново, инв. № 91 X.г.

ВЕЛЧО АТАНАСОВ „ДЖАМДЖИЯТА“ (Ок. 1778 – 1835)

Търговец, просветител и бунтовник. Роден е в с. Килифарево, Търновско. От 1798 г. установява търговски практики в Букурещ, Брашов и Будапеща. През 1809 г. се завръща в Търново и се захваща предимно с внос на манифактурни стоки, църковна утвар и литература. Открива частно българско училище в града и предоставя своя магазин за лазарет по време на чумната епидемия от 1833 г. Велчо Атанасов е един от основните организатори на революционното съзаклятие от 1833–1835 г., останало в историята с името „Велчова завера“. За организационен център на въстаниците е определен Плаковският манастир „Св. Пророк Илия“. След извършено предателство от еленския чорбаджия х. Йордан Кисъов, Велчо Атанасов е арестуван и осъден на смърт чрез обесване. Присъдата е изпълнена в Търново на площад „Баждарлък“, в близост до неговия дом и търговски дюкян.

ОРЪЖИЕ С ФОРМА НА МЕЧ С КАНИЯ

Исторически музей – Бяла Черква, инв. № 24 ОФ ИМБЧ.

Клинът е железен, прав, двустранно заточен. Чирените са от кафяв кокал и са прикрепени към клина посредством четири железни нита. В задния край дръжката завършва с форма на змийска глава. Канията е изработена от две дървени пластини, прикрепени посредством четири ламаринени гривни, украсени с християнски кръстове.

Обща дължина – 882 мм

Дължина на клина – 718 мм

Широчина на клина – 30,9 мм

ГАТЮ СТОЯНОВ СТОЕВ (1848 – 1876)

Четник и революционер. Роден е в с. Бяла черква. Участва в четата на поп Харитон и Бачо Киро по време на Априлското въстание. Загива на 28 годишна възраст при сражението в Дряновския манастир (29 април – 7 май 1876).

ЩИК Р – 1856

Исторически музей – Севлиево, инв.№ 1563 /в/ ИМС.

Използван при английските пушки Р-1853 Enfield Short Rifle и Р-1865 Snider-Enfield Short Rifle, приети на въоръжение в армията на Османската империя.

Клинът е едностранно заточен, извит S-образно, с по един канал от всяка страна и двустранно заточен връх. Дръжката е с гьонени чирени с ромбовидна накатка, прикрепени посредством четири нита. Главата е стоманена с „човка“ и ключалка за закрепване към пушката с външна пластинчата пружина.

Обща дължина – 705 мм

Дължина на клина – 572 мм

Широчина на клина – 31,5 мм

ГЕОРГИ КОНСТАНТИНОВ
ИМ-Севлиево

ГЕОРГИ КОНСТАНТИНОВ **(Гочо Куев) (Неизв.)**

Революционер, опълченец и общественик. През 1875 – 1876 г. членува в Севлиевския революционен комитет. Участва в Априлското въстание, а след него заминава за гр. Браила, Румъния. Опълченец в Руско-турската война от 1877 – 1878 г. След Освобождението е читалищен деец и общественик.

ШАШКА С КАНИЯ

Регионален исторически музей – Плевен, инв. № 17.

Казашка, за долните чинове, образец 1838 г.

Клинът е стоманен, снабден двустранно с широк канал и едностранно заточен, а върхът двустранно. Шашката е от ранната серия на този образец, произведена с немски клин. Изготвен е по новата за него момент технология на лята стомана, за което свидетелстват клеймата. От дясната страна на петата на клина има набит надпис на производителя: „Hohmann & Co Solingen“. От лявата страна на петата на клина е надписът, указващ производителя на стоманата: „Guss = Stahl voit Berger & Co in Witten“. Дръжката е дървена, покрита с кожа и има напречни канали. Гърбът ѝ е покрит с бронзова планка, която завършва с раздвоена глава.

Обща дължина – 856 мм

Дължина на клина – 713 мм

Широчина на клина – 34 мм

ГЕОРГИ МАНГОВ
РИМ-Плевен

ГЕОРГИ МАНГОВ

(1835 – 1910)

Четник и революционер. Роден е в гр. Плевен. Участник в четническото движение, доверен сподвижник на Васил Ганчев – Войводата. Заточен в Мала Азия.

САБЯ

Регионален исторически музей – Русе, инв. № 682 н.

Източен модел.

Клинът е леко извит, едностранно заточен, с по един канал от двете страни. От дясната страна със златни букви е гравирано „Сава С Раковски 1 май 1854 год“. Чирените, кръстовината и канията липсват. През 1967 г. постъпва във фонда на Исторически музей – Русе. Сабята е намерена в стара къща в с. Ново село, Русенско през 1955 г. от Гьоко Йорданов. Собственикът дал откритото ръждясало острие на селския ковач, за да направи от него нож. Когато е свалена ръждата става ясно, че лошо запазеното острие не е обикновено. Надписът показва недвусмислено, че това е лично оръжие на видния възрожденец и родолюбец Георги Стойков Раковски, идеолог на четническата тактика в българското национално-освободително движение. За познаващите биографията на този знаменит българин не е тайна неговото рождено име – Съби (или Сава в гръцкия му вариант). Изписаната върху клина дата насочва вниманието към времето на Кримската война, когато Раковски работи за подпомагане на руските войски, под прикритието на преводач при Главния щаб на Османската армия.

Обща дължина – 967 мм

Дължина на клина – 802 мм

Широчина на клина – 30 мм

ГЕОРГИ РАКОВСКИ (Съби Стойков Попович) (1821 – 1867)

Революционер, основоположник на организираното революционно движение, публицист, историк и етнограф. Роден е в гр. Котел. Получава солидно образование в Котел, Карлово и Цариград. Член на Македонското дружество, основано в Атина през 1841 г. Участник в Браилските бунтове (1841 – 1843), организатор на Тайно общество за осъществяване на общи действия на българи и руси срещу Турция (1853). Приема руско поданство и от 1858 г. е преподавател в Одеската семинария. Ръководител на Първата българска легия (1862). Междувременно редактира и издава вестниците „Българска дневница“ (1857), „Дунавски лебед“ (1860 – 1861), „Будущност“ (1864) и „Бранител“ (1864). В поемата „Горски пътник“ разкрива своите идеи за освобождението на България чрез организирано четническо движение. Изработва „Привременен закон за народните горски чети за 1867-о лето“. Умира от туберкулоза в Букурещ.

ГЕОРГИ РАКОВСКИ

РИМ-Велико Търново, инв. № 3461 В/ТОМ ОФ

КАРАКУЛАК

Регионален исторически музей – Търговище,
инв. № 2316 В.

Клинът е железен, леко извит, едностранно заточен.
Режещата част е закалена. Чирените са от кафяв кокал и
са прикрепени към клина посредством три железни нита.

Обща дължина – 840 мм

Дължина на клина – 700 мм

Широчина на клина – 31,4 мм

ГЕОРГИ РУСЕВ ГЮСЛИЕВ

(1850 – 1914)

Четник и революционер. Роден е в с. Ново село, Търновско. По време на
Априлското въстание се присъединява към четата на Бачо Киро. Спасява
се след битката при Дряновския манастир и успява да се укрие. През 1908 г.
се преселва в гр. Ески Джумая (днес гр. Търговище). Умира на 64 годишна
възраст.

САБЯ

Исторически музей – Севлиево, инв. № 35 /в/ ИМС.

Занаятчийско производство.

Клинът е железен, едностранно заточен, леко извит, с по един канал от двете страни. Гардът и ефесът са бронзови, като на последния има шест дъги. Дръжката е дървена, с напречни канали, като гърбът ѝ се покрива от бронзова планка.

Обща дължина – 835 мм

Дължина на клина – 700 мм

Широчина на клина – 26 мм

ДИМИТЪР ЧАСОВНИКАРОВ
ИМ-Севлиево

ДИМИТЪР ЧАСОВНИКАРОВ (Неизв.)

Революционер и въстаник. Роден е в гр. Севлиево. Участник в Априлското въстание от Първи революционен окръг. Изработва печата на Севлиевския революционен комитет и металните апликации на лъвчета за въстаническите калпаци.

ШАШКА С КАНИЯ

Исторически музей – Дряново, инв. № I-987.

Казашка, за долните чинове, образец 1838 г.

Клинът е стоманен, едностранно заточен, снабден двустранно с широки канали. Бойният връх е двустранно заточен. Върху гърба му има повреден надпис: „С. *Петербургъ февруаръ 1845 года*“. Дръжката е дървена, покрита с кожа, с напречни канали. Гърбът ѝ е покрит с бронзова планка, която завършва с раздвоена глава. Канията е дървена, облечена в кожа.

Обща дължина – 1020 мм

Дължина на клина – 870 мм

Широчина на клина – 34,5 мм

ДОСЮ СТОЙНОВ КОВАЧЕВ

(1836 – 1906)

Четник и опълченец. Роден е в гр. Дряново. Участва в Ботевата чета (1876). След сраженията на четата с черкези и башибозук край с. Баница, остава да се грижи за ранения Йордан Инджето. По-късно се присъединява към групата на Димитър Икономов. След няколко дни въстаниците са заловени в една воденица край с. Литаково. Досю Ковачев е откаран в гр. Орхание (днес гр. Ботевград), а по-късно в Софийския затвор. В следствие е освободен чрез амнистия. Завръща се в Румъния и на 16 май 1877 г. постъпва като редник в IV-та дружина на Българското опълчение. След Освобождението се установява в Дряново и започва да се занимава със строителство. Умира в родния си град.

ЯТАГАН

Исторически музей – Лом, инв. № 1515.

Клинът е железен, едностранно заточен, с леко извита форма, снабден двустранно с канали. Режещата му част е допълнително закалена. Чирените са изработени от кафяв кокал и са с характерните за това оръжие „уши“. Прикрепени са към клина посредством четири нита. Помежду им е монтирана бронзова пластина.

Обща дължина – 728 мм

Дължина на клина – 565 мм

Широчина на клина – 33,9 мм

ДЯДО ЦЕКО ВОЙВОДА (Цеко Петков Пешев) (1807 – 1881)

Хайдутин и революционер. Роден е в с. Дългошевци (днес с. Замфир), Ломско. Ятак в различни дружини, действащи в Северозападна България, а в последствие е хайдутин в дружината на Иван Кулин. Сформира самостоятелна дружина от 9 души. Участва в „Манчовата буна“ (1836) и в Браилските бунтове (1841). След техния край се установява в Русия. Не след дълго се връща в родината, където е избран за „кнез“ на Момин брод (днес гр. Лом). Участва в подготовката и провеждането на въстанието от 1850 г. в Северозападните български земи. Арестуван е и излежава тригодишна присъда във Видинския затвор. Включва се като доброволец в Кримската война от 1853 – 1856 г. и участва в отбраната на Севастопол. Съдейства за организирането на Първата (1862) и Втората (1867 – 1868) българска легия. Членува в българския комитет в Белград (1867). Командир е на доброволчески чети в Сръбско-турската война от 1876 г. За проявена храброст получава прозвището „Българският орел“. Присъства на освещаването на Самарското знаме и е в челните редици на българското опълчение при преминаването на Стара планина. След Освобождението е избран за народен представител в Учредителното събрание от Белоградчишка околия. Подписва Търновската конституция. По-късно е депутат в Първото обикновено народно събрание. Умира на 74 години в гр. Лом.

ДЯДО ЦЕКО ВОЙВОДА

РИМ-Велико Търново, инв. № 2964 В/ТОМ ОФ

САБЯ С КАНИЯ И ПОРТУПЕЙ

Национален Военноисторически музей – София, инв. № I-3-110 НВИМ.

Османска, тип „кълъч“, втора половина на XVIII – първа половина XIX век.

Клинът е железен, едностранно заточен, извит, с ясно изразен елман. От дясната страна на клина има изображение на лъв със сабя и надпис със златни букви: „СМРЪТЪ ИЛИ СВОБОДА“. От лявата страна надписът със златни букви гласи: „БЪЛГАРИНО БРАТКО МОЙ, ТИ ОТЪ ТУРЧИНЪ СЯ НИ БОЙ, ЗЕМИ САБЛЯ ВЪРВИ НА БОЙ“. Чирените са от кафяв кокал, прикрепени към клина посредством два железни нита. Кръстовината е бронзова, „S“ - образна. Канията е дървена, обвита в черна кожа, която е съшита с ивица чрез метални нишки от едната страна и с две халки за портупей. Наустникът и накрайникът са сребърни, с гравирани растителни орнаменти (листенца и цветчета).

Обща дължина – 837 мм

Дължина на клина – 685 мм

Широчина на клина – 39,5 мм

Дебелина на клина 6,7 мм

Широчина на клина в средата 34 мм

Широчина на клина в началото на елмана 61,2 мм

ЖЕЛЮ ВОЙВОДА
<http://www.voivodi.eu>

ЖЕЛЮ ВОЙВОДА (Желяз Христов Чернев) (1828 – 1893)

Хайдутин, войвода и революционер. Роден е в гр. Ямбол. Включва се в хайдушкото движение през 1858 г. като част от дружината на Димитър Калъчлията. През 1867 г. влиза в четата на Панайот Хитов. През 1868 г. подготвя собствена чета, но е заловен от турските власти. По време на Априлското въстание той е в Браила. Участва в Сръбско-турската война от 1876 г. като помощник на Панайот Хитов. В Руско-турската война от 1877 – 1878 г. ръководи доброволческа чета от 300 души. Заедно с Панайот Хитов образува нова чета от 1000 души. Военното формирование действа в Еленския и Котленския Балкан, където получава вестта за сключването на Сан Стефанския мирен договор. Желю войвода участва и в Сръбско-българската война от 1885 г. Умира в с. Карапча (днес с. Маломир), Ямболско.

ТЕСАК

Национален Военноисторически музей – София, инв. № I-Ж-262 НВИМ.

Френски, артилерийски, образец 1831 г.

Клинът е железен, двустранно заточен, с ромбовидно сечение, прав, без улеи. От едната страна е набита буква „S“, от другата „H“. Дръжката и гардът са едно цяло. Върху главата е набито числото „19961“. Канията е дървена, облечена с черна кожа, с ламаринена обложка в долния край.

Обща дължина – 610 мм

Дължина на клина – 463 мм

Широчина – 43 мм

ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ (Джендо Стоянов) (1850 – 1889)

ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ
<https://bg.wikipedia.org>

Революционер, политик и писател. Роден е в с. Медвен, Сливенско. Участник в Русенския революционен комитет от 1872 г., в Старозагорското въстание (1875) и помощник-апостол в Четвърти (Пловдивски) революционен окръг по време на Априлското въстание. Участва в „Хвърковатата чета“ на Г. Бенковски, а след нейния край се озовава в Търново. Работи в печатницата на Любен Каравелов и през 1877 г. помага на Стефан Стамболов за снабдяването на руските войски с припаси. След Освобождението става редактор и сътрудник на редица периодични издания. Член е на Окръжния съд в Търново (1880), секретар на Апелационния съд и съдебен следовател на Окръжния съд в Русе (1881). Става служител в Дирекцията на правосъдието на Източна Румелия (1882 – 1885) с център Пловдив. През 1885 г. оглавява БТЦРК и е един от организаторите на Съединението на Княжество България с Източна Румелия. През 1886 г. се установява в София. Активен член на Народнолибералната партия, депутат в Четвъртото и Петото обикновено народно събрание. В последното е избран последователно за подпредседател и председател (1888 – 1889). Захарий Стоянов е автор на историко-мемоарното съчинение „Записки по българските въстания. 1870 – 1876. Разказ на очевидец“. Умира от отравяне в Париж.

САБЯ С КАНИЯ

Национален Военноисторически музей – София, инв. № I-3-106 НВИМ.

Турска, офицерска, уставен образец от средата на XIX век.

Клинът е железен, извит, от двете страни има широк канал. От дясната му страна има гравирата украса. Кръстовината е сребърна, права, с топчета в двата края, гравирана. Дръжката е с рогови чирени и сребърен обков, украсена с растителни орнаменти. Главата е завита, с напречен отвор. Чирените са прикрепени към клина посредством три железни нита. Четворна сребърна верижка свързва главата на дръжката с единия край на кръстовината. Канията е дървена, обвита с кожа, с две сребърни украсени гайки. Наустникът и накрайникът са сребърни, украсени с гравирани растителни орнаменти. Портупейт за носене през рамо е от червен шнур, облечен с червена кожа. Краищата на шнура са сплетени и завършват с топчета. Сабята е подарена на Иван Кулин от султан Абдул Азис.

Обща дължина – 940 мм

Дължина на клина – 775 мм

Широчина на клина – 34 мм

ИВАН АНГЕЛОВ КУЛИН (1803 – 1870)

Войвода и въстаник. Роден е в с. Медковец, Ломско. Формира хайдушка дружина във Видинско по време на Руско-турската война от 1828 – 1829 г. Участник в „Манчовата бунта“ (1836) и бунта в Пиротско (1837). Лежи във Видинския затвор. След освобождаването му е избран за „кнез“ на с. Медковец и „башкнез“ на Ломска нахия. През 1850 г. е сред ръководителите на Видинското въстание. Иван Кулин организира отряд от 500 души, които в продължение на 10 дни (1 – 9 юни 1850) обсаждат Белградчишката крепост, но без успех. Включен е в състава на комисията от местни първенци, които се срещат със султан Абдул Меджид в Истанбул. Арестуван и заточен на остров в Мраморно море. След като бяга от там, за кратко време се установява във Влашко, а след това в гр. Зайчар, Сърбия. През 1856 г. участва в подготовката на „Димитракиевата бунта“, но поради предателство е арестуван и отново попада във Видинския затвор. Участва в Първата българска легия (1862) като знаменосец. През 1867 г. организира чета в Зайчар, която да подкрепи действията на Панайот Хитов и Филип Тотю, но замислите му са осуетени от сръбското правителство. Три години по-късно умира в Зайчар от сърдечен удар.

ИВАН АНГЕЛОВ КУЛИН
<http://www.voivodi.eu>

ЯТАГАН С КАНИЯ

Регионален Военноисторически музей – Плевен,
инв. № А-4311.

Клинът е железен, едностранно заточен, леко извит. Режещата му част е допълнително закалена. В широката му част двустранно има канали. От лявата страна на клина има надпис: „*Иован Кулин*“, а от дясната годината „*1858*“. Чирените са от кафяв кокал, с характерното за това оръжие уширение „уши“. Прикрепени са към клина посредством три нита. Канията е дървена, облечена с черна кожа. В горния и в долния край е обкована с ламарина, украсена със стилизирани растителни орнаменти.

Обща дължина – 754 мм

Дължина на клина – 615 мм

Широчина на клина – 32 мм

САБЯ С КАНИЯ

Музей на Възраждането – Елена, инв. № 4294/203.

Руска, кавалерийска, войнишка, образец 1827 г.

Клинът е стоманен, едностранно заточен, а бойният връх е двустранно. Снабден е двустранно с широки канали. На гърба на клина е нанесен надпис на завода и годината, в която е произведена сабята: „*Златоустъ май 1831 года*“. Ефесът се състои от ръкохватка и гард. Ръкохватката е изработена от дърво с напречни канали, покрити с кожа. По страните ѝ са поставени два овални месингови нита, а гърбът ѝ е покрит от метална планка. Затилъкът е овален. Гардът се състои от кръстовина с прекръст и три дъги. Вторично никелирана в ново време.

Обща дължина – 955 мм

Дължина на клина – 810 мм

Шрочина на клина – 36,5 мм

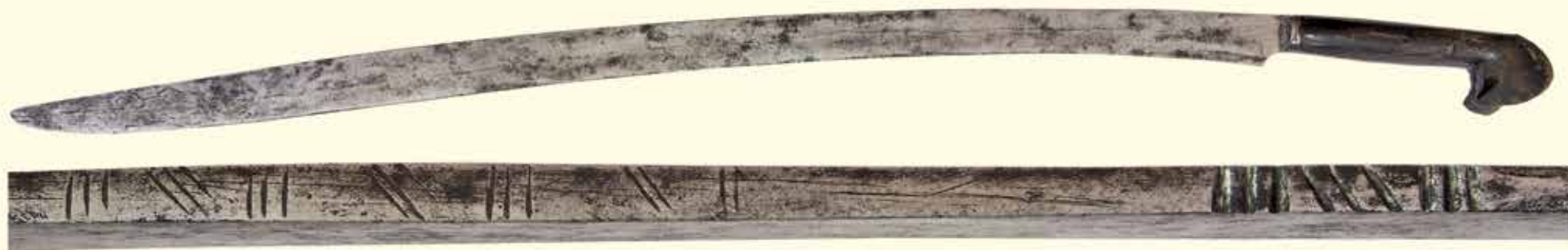
ИВАН КЪРШОВСКИ (1839 – 1914)

Революционер, книжовник, общественик и журналист. Роден е в гр. Елена. Получава образование в родния си град и в Свищов. Работи като учител в Елена, Елхово, Хаджиоглу Пазарджик (днес гр. Добрич) и в с. Хърсово, Разградско. Участник в Първата българска легия (1862). През същата година става писар в четата на Панайот Хитов, а в последствие се включва и във Втората българска легия (1867 – 1868). След кратък престой в Одеса се установява в Румъния и учителства в Гюргево (1868 – 1869) и Плоещ (1871 – 1878). Иван Кършовски е сред основателите на БРЦК, близък съратник на Васил Левски и Христо Ботев. Начетен, ерудиран, владее седем езика, заслужено е включен сред учредителите на Българското книжовно дружество в Браила през 1869 г. Сътрудничи на периодичния печат в Румъния и Цариград, и през 1876 – 1877 г. издава два вестника на румънски език. През 1879 г. участва в Учредителното събрание в Търново. Председател е на Провадийския окръжен съд. През 1881 г. се премества в София, където работи като адвокат и се занимава с журналистика. Кършовски пръв поставя въпроса за издигането на паметник на Васил Левски в София. На 22 октомври 1895 г. присъства и на неговото откриване. Умира в София на 75-годишна възраст.

ИВАН КЪРШОВСКИ

РИМ-Велико Търново, инв. № 380 В/ТОМ ОФ

КАРАКУЛАК

Регионален исторически музей – Габрово,
инв. № 3624 В.

Клинът е железен, едностранно заточен,
леко извит. Чирените са от черен кокал и
завършват с малки „уши“. Прикрепени са
към клина посредством три железни нита.

Обща дължина – 954 мм

Дължина на клина – 794 мм

Широчина на клина – 33 мм

ИЛЪО АНДРЕЕВ ПЕТКОВ
РИМ-Габрово

ИЛЪО АНДРЕЕВ ПЕТКОВ (Неизв.)

Въстаник. Роден е в с. Новата махала (днес квартал на Габрово). Участва в
Априлското въстание в четата на Цанко Дюстабанов.

ОРЪЖИЕ С ФОРМА НА МЕЧ

Регионален исторически музей – Ловеч,
инв. № 205.

Клинът е железен, двойнозаточен, с ромбовидна форма. 1/3 от дължината на клина е по-тясна, а в останалите 2/3 е по-широк. Дръжката е цилиндрична, дървена, набита е в опашката на клина.

Обща дължина – 840 мм

Дължина на клина – 711 мм

Шрочина на клина – 34,5 мм

Широчина на клина в началото
на уширението – 29,6 мм

КОЛЮ ПАЧНИКОВ
РИМ-Ловеч

КОЛЮ ПАЧНИКОВ

(1847 – 1897)

Революционер и четник. Роден е в с. Ново село (днес квартал на гр. Априлци). Участник в революционния комитет, изграден от Васил Левски в Ново село през 1872г. Оказва съдействие за набавянето на оръжие и барут за участниците в Априлското въстание. Участва в четата на Христо Иванов „Големия“. Включва се в боевете при Дебневския боаз и в сражението под връх Мара Гидик на 11 май 1876г. Дава медицинска помощ на ранените. След потушаването на въстанието се установява в Букурещ и Одеса, а след Освобождението се връща в родния край и се отдава на обществена дейност.

КАРАКУЛАК С КАНИЯ

Регионален исторически музей – Ловеч, инв. № 1380.

Клинът е железен, едностранно заточен, извит. Чирените са от кафяв кокал и завършват с характерните за това оръжие „уши“. Прикрепени са към клина посредством три железни нита. Канията е дървена. Състои се от две дървени пластини, свързани с железна тел.

Обща дължина – 775 мм

Дължина на клина – 608 мм

Широчина на клина – 29,8 мм

НЕДЯЛКО ХЕЛЕВСКИ
РИМ-Ловеч

НЕДЯЛКО ХЕЛЕВСКИ (Неизв. – 1907)

Революционер и четник. Роден е в с. Ново село (днес квартал на гр. Априлци). През май 1876 г. участва в Априлското въстание като част от Новоселската дружина. В последствие е знаменосец на Габровската чета, предвождана от Цанко Дюстабанов.

САБЯ

Исторически музей – Севлиево, инв. № 1303 /в / ИМС.

Занаятчийско производство.

Клинът е железен, леко извит, едностранно заточен, снабден двустранно с канали. Гардът и ефесът са бронзови, като на последния има шест дъги. Дръжката е дървена, с напречни канали, като гърбът ѝ се покрива от бронзова планка.

Обща дължина – 892 мм

Дължина на клина – 760 мм

Широчина на клина – 29,3 мм

НИКОЛА ГЕНЕВ (1856 – 1934)

Революционер, въстаник, офицер от българската армия. Роден е в гр. Севлиево. Член на революционния комитет в Севлиево, участник в Априлското въстание, опълченец в Трета дружина по време на Руско-турската война от 1877 – 1878 г. След Освобождението завършва Военното училище в София и Стрелкова офицерска школа в Санкт Петербург. От младши подофицер през 1878 г. достига до звание генерал-лейтенант през 1912 г. Командир е на 3-та дружина от 2-ри Пехотен Струмски полк и началник на Трънския отряд в Сръбско-българската война от 1885 г. Командир на Македоно-одринското опълчение през Балканската война от 1912 – 1913 г. и Междусъюзническата война от 1913 г. Носител е на няколко военни отличия, сред които „Георгиевски кръст“ IV степен, орден „За храброст“ III и IV степен. Никола Генев подписва протестното писмо до цар Фердинанд I против участието на България в Първата световна война (1914 – 1918). Умира в София.

НИКОЛА ГЕНЕВ
ИМ-Севлиево

КАМА С КАНИЯ

Регионален исторически музей – Търговище, инв. № 1539 В.

Клинът е железен, двустранно заточен и украсен с растителни орнаменти. Чирените са от бял кокал, в задния край заоблени, а към гарда се стесняват. Прикрепени са посредством четири бронзови нита. Украсени са с четири ромбоида от месингови и медни гвоздейчета. Гардът е бронзов, като двата му края завършват със сферична форма. Канията е с линейна украса, медна, на места повредена.

Обща дължина – 390 мм

Дължина на клина – 280 мм

Широчина на клина – 30,7 мм

НИКОЛА СИМОВ „КУРУТО“
РИМ-Търговище

НИКОЛА СИМОВ „КУРУТО“

(Ок. 1845 – 1876)

Революционер и четник. Роден е в гр. Ески Джумая (днес гр. Търговище). Той е сред първите членове на основания от Ангел Кънчев революционен комитет в Ески Джумая. Арестуван и затворен в румънски затвор, успява да избяга. Известно време се укрива при Любен Каравелов и там се запознава с Христо Ботев. Често преминава р. Дунав, като куриер на БРЦК. Христо Ботев го избира за знаменосец в своята чета. Противоречиви са свидетелствата за неговата гибел. Първата версия е, че Никола Симов загива в сражението при в. Милин камък на 18 май 1876 г. Втората версия гласи, че след сражението той успява за кратко да се укрие заедно с други четници. Открити от преследвачите в една колиба, те са изгорени живи.

ШАШКА С КАНИЯ*

Регионален исторически музей – Панагюрище,
инв. № П-133.

Кавказки модел, приет на въоръжение в Българската армия като образец 1879 г.

Клинът е стоманен, леко извит към тила, едностранно заточен, снабден двустранно с канали, богато гравирани. От лявата страна се откроява вензелът на руския император Александър Втори, а от дясната е представен гербът на Русия. В основата на клина отляво са набити клеймата на завода производител: „*W. Walscheid/Solingen*“; отдясно производителят на стоманата: „*Eisenhauer*“. Ефесът се състои от дръжка без гард. Изработена е от дърво със сребърен обков от три части, богато украсени с преплетени растителни орнаменти. Горната част на клина е обхваната от дръжката, с надяната метална глава с характерна извивка. На разширената ѝ долна част е надяната метална глава, обхващаща и клина. Всички метални части са сребърни, украсени в техника „ниело“. Канията е изработена от дърво, облечена с черна кожа, с надянат метален накрайник и две гайки с халки за носачите на раменния портупей, също сребърни. Отделните елементи са маркирани с три вида клейма: „*1881/84*“ върху главата; „*84*“ върху двата елемента на дръжката, наустника и гайките; „*PI/84*“ върху халките.

Обща дължина – 970 мм

Дължина на клина – 820 мм

Широчина на клина – 31 мм

ПАВЕЛ БОБЕКОВ (1852 – 1877)

Революционер, общественик и интелектуалец. Роден е в гр. Панагюрище. Завършва класното училище в родния си град, учи в „Робърт колеж“ в Цариград и в Султанското военномедицинско училище. Владее няколко езика. След завръщането си работи като главен учител в панагюрското класно училище. Председател е на местното читалище. Председател на Военния съвет (Привременно правителство) в Панагюрище, хилядник по време на Априлското въстание в Четвърти революционен окръг, доброволец в Сръбско-турската война от 1876 г., преводач в щаба на ген. Й. Гурко в началото на Руско-турската война от 1877 – 1878 г. Установява се като учител в Търново, разболява се от тиф и умира в старата столица. Погребан е в двора на църквата „Св. Никола“.

ПАВЕЛ БОБЕКОВ
ИМ-Панагюрище

Сънят на Българскитѣ народни дѣйци за освобождаването на България прѣзъ 1854 год.

Ист. Скарлатѣ & Бугар, Шмаргар & Велетскѣ.

Публикуваното е забранено.

Б-ългарѣ, нѣкогда родило ми елаванъ градъ,
 Л-юдѣ принесохъ мѣ, и предадѣтелъ Кубратъ,
 Г-орѣ старопланинскѣ ойно да кроехъ,
 А-мякушавъ унамо да отраща!
 Р-адна рѣна мѣ, е многождѣ акидала

С-илно уважъ миру вѣтна ми е задала!
 Н-олю мѣета елмѣ, азъ елавно тогда владѣлъ!
 О-азъ много елмѣ работѣ на ебѣтъ ималъ!
 М-ене уважохъ, въ златенъ Българѣ вѣнецъ,
 У-громны имъ дарнави азъ бѣхъ творецъ.

Л-юта ранѣ, ми полмѣесть въ сърдисе задала,
 В-реме дощѣ и мой гласъ пакъ да ея убави,
 У-старопланинскѣ дѣища отраща да реви!!!

R R E

ЛИТОГРАФИЯ „СЪНЯТ НА БЪЛГАРСКИТЕ НАРОДНИ ДЕЙЦИ ЗА ОСВОБОЖДАВАНЕТО НА БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ 1854 ГОД.“

РИМ – Велико Търново, инв. № 2496/НИК ОИМ ВТ

ЯТАГАН С КАНИЯ

Национален Военноисторически музей – София,
инв. № I-Ж-62 НВИМ.

Клинът е железен, едностранно заточен, леко извит. Дръжката е с черни рогови чирени, извити встрани и прикрепени към клина посредством три нита и бронзова пластина. Върху петата украсата е от две бронзови пластинки със стъпаловидно скосен профил, удебелени към чирените. Канията е дървена, облечена в черна кожа, снабдена с кожен лопус от тесак. Накрайникът е с ламаринен обков, украсен с точковидна украса.

Обща дължина – 810 мм

Дължина на клина – 692 мм

Широчина на клина – 36 мм

ПАНАЙОТ ХИТОВ (1830 – 1918)

Хайдутин, четнически войвода и революционер. Роден е в гр. Сливен. Участва в хайдушката дружина на Георги Трънкин, а след неговата смърт е провъзгласен за войвода. Под въздействието на революционните идеи, изповядвани от Георги Раковски и Васил Левски, той преосмисля своята дейност в полза на национално освободителното движение. В плановете на Раковски фигурира като главен български войвода според „Привременен закон за народните и горски чети от 1867-мо лето“. Оглавява българска доброволческа чета по време на Руско-турската война от 1877 – 1878 г. След Освобождението живее в Русе. Противник на политиката на Стефан Стамболов, той е хвърлен в затвора заради своите убеждения. Умира в дунавския град. През 1978 г. тленните му останки са преместени от градските гробища в Пантеона на възрожденците.

ПАНАЙОТ ХИТОВ

РИМ-Велико Търново, инв. № 525 В/ТОМ ОФ

ЯТАГАН

Регионален Исторически музей – Сливен, инв. № 953/В.

Клинът е железен, едностранно заточен, с леко извита форма. Режещата му част е допълнително закалена. В широката му част двустранно има канал и личат следи от украса и надпис, които са указвали името на майстора – производител. Едва забележимо се разчита годината „1263“, изписана на османотурски по „Rumi“, която отговаря на 1847 г. Чирените са от бял кокал и са с характерното за това оръжие уширение „уши“. Прикрепени са към клина посредством три бронзови нита. Между тях е монтирана позлатена медна пластина, липсваща в горната част на дръжката. В задния край има допълнителна украса от вграден червен корал.

Обща дължина – 710 мм

Дължина на клина – 564 мм

Шрочина на клина – 31,7 мм

АККУЛАК

Исторически музей – Бяла Черква,
инв. № 22 ОФ ИМБЧ.

Клинът е железен, леко извит, едностранно заточен. От дясната му страна има набит знак. Чирените са изработени от бял кокал и са прикрепени към клина посредством четири железни нита.

Обща дължина – 480 мм

Дължина на клина – 355 мм

Широчина на клина – 30 мм

ПЕНЧО КЮРКЧИЕВ
ИМ-Бяла Черква

ПЕНЧО КЮРКЧИЕВ (1852 – 1931)

Четник. Роден е в с. Бяла черква. По време на Априлското въстание участва в четата на поп Харитон и Бачо Киро. Успява да се спаси след сражението при Дряновския манастир. Заедно с Йордан Матеев и Дончо Димитров се завръщат в Бяла черква на 10 срещу 11 май. След Освобождението Пенчо Кюркчиев се преселва в с. Караагач (днес гр. Левски). От 1882 г. живее в Павликени. Отличен е с медал за участие в Априлското въстание и с кръст по случай Независимостта на България.

САБЯ*

Исторически музей – Лом, инв. № 1400.

Турска, щатна кавалерийска, образец 1909 г. Клинтът е стоманен, едностранно заточен, с удебелен заоблен гръб и леко закривен назад връх. Всички надписи и числа по сабята са изписани на османско – турски език. От лявата страна на клина е набит серийният номер 9114, името на завода производител Солинген и годината на производство на сабята – 1325 по Rumi, която отговаря на 1909 г. Гардът и ефесът са железни, като на последния има ажурни полумесец и звезда. Чирените са от кафяв кокал с накатка. Прикрепени са към клина посредством два големи железни нита.

Обща дължина – 985 мм

Дължина на клина – 834 мм

Широчина на клина – 30 мм

ПЕТЪР БЕРКОВСКИ (1852 – 1892)

Революционер и обществен деец. Роден е в гр. Лом. Получава образование в родния си град, а по-късно постъпва в Белградската духовна семинария (1865). Увлеча се по идеите на българската революционна емиграция. Включва се в редиците на Втората българска легия (1867 – 1868). След нейното разпускане продължава образованието си в чешкия град Табор и в Пражката реална гимназия (1869 – 1872). Завръщайки се в България учителства в Хасково (1872 – 1873), където става председател на местния революционен комитет. След „Ставревата афера“ (1873), Петър Берковски е осъден на доживотен затвор и изпратен на заточение в Диарбекир. Успява да избяга, пристига в Одеса и се записва като доброволец в Сръбско-турската война от 1876 г. Участва в Руско-турската война от 1877 – 1878 г. като опълченец в VI-та дружина в боевете при Стара Загора и в отбраната на Шипченския проход. След Освобождението става кмет на Хасково, окръжен управител на Оряхово, Ловеч, Лом и Севлиево. През 1886 г. се установява в Лом и се оттегля от обществената дейност. Здравословното му състояние се влошава и няколко години по-късно умира от туберкулоза.

ПЕТЪР БЕРКОВСКИ
ИМ-Лом

САБЯ С КАНИЯ

Регионален исторически музей – Панагюрище,
инв. № П-88 а.

Френска кавалерийска, образец 1822 г.

Клинът е стоманен, леко извит към тила, едностранно заточен. От двете му страни има по един голям канал, а над него втори по-малък. Ефесът се състои от ръкохватка и гард. Ръкохватката е изработена от дърво с напречни канали, покрити с кожа. Затилъкът на ръкохватката е овален. Гардът се състои три дъги. Затилъкът и гардът са бронзови. Канията е желязна, с две халки за носене на сабята.

Обща дължина – 1065 мм

Дължина на клина – 917 мм

Широчина на клина – 32 мм

ПОП ГРУЮ БАНСКИ (Григор Тренчов) (1836 – 1908)

Революционер и въстаник. Роден е в с. Баня, Пазарджишко. Учи в местното килийно училище и се подготвя за свещеник в мъжкия метох в Самоков. Учител в килийното училище, а по-късно и свещеник в с. Баня. Участва в Априлското въстание в Четвърти Пловдивски революционен окръг като войвода на чета. Участва и в Общото събрание в местността Оборище. След погрома на въстанието е отведен в Цариград, а по-късно е изпратен на заточение в областта Коня, Мала Азия. След Освобождението се завръща в с. Баня, където до смъртта си служи като свещеник. Автор е на „Записки по Средногорското въстание“, в които описва подготовката и хода на Априлското въстание в Четвърти революционен окръг.

ПОП ГРУЮ БАНСКИ
ИМ-Панагюрище

КАРАКУЛАК С КАНИЯ

Регионален исторически музей – Панагюрище, инв. № II-88 б.

Клинът е железен, едностранно заточен, с леко извита форма. От дясната страна на клина има полумесец със звезда и година „1271“, изписана на османско-турски по „Rumi“, отговаряща на 1855 г. От лявата страна на клина има украса с растителни и животински орнаменти. Чирените са от кафяв кокал, с характерните за това оръжие „уши“. Прикрепени са към клина посредством четири железни нита. Канията е дървена, облечена с кафява кожа, която на места липсва. Накрайниците са от месингова ламарина с линейна украса.

Обща дължина – 762 мм

Дължина на клина – 621 мм

Широчина на клина – 32,1 мм

КАМА С КАНИЯ

Регионален исторически музей – Плевен, инв. № 97.

Клинът е железен, прав, двустранно заточен, снабден с по три канала и умишлено заличена украса. Чирените са изработени от бял кокал и са прикрепени към клина посредством три нита с широки глави. Канията е дървена, с повредена текстилна подложка и бял метален обков.

Обща дължина – 328 мм

Дължина на клина – 225 мм

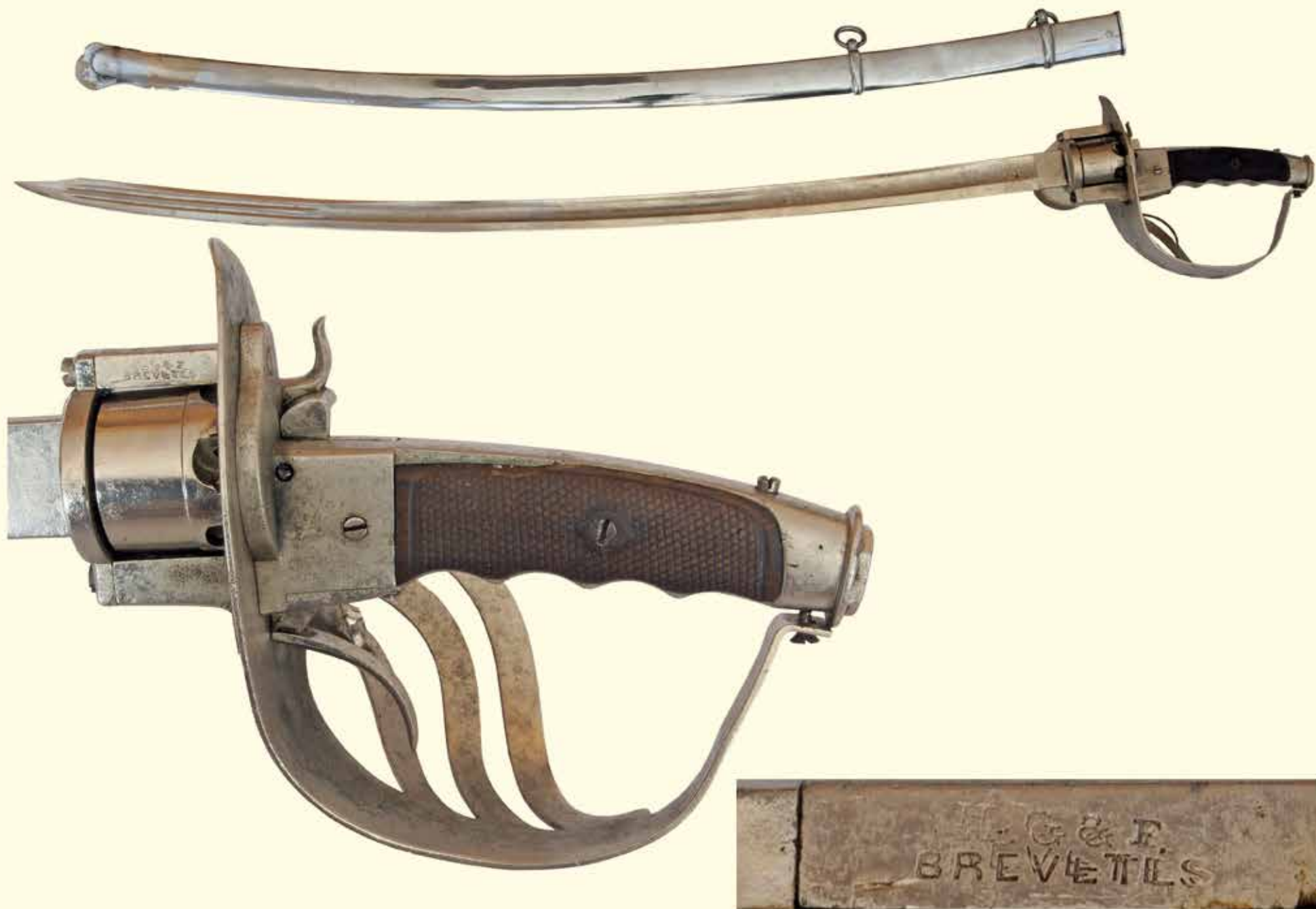
Шрочина на клина – 30 мм

ПРОКОПИ ДЯНКОВ (1851 – 1927)

Революционер и четник. Роден е в гр. Свищов. Участва във всички сражения на Ботевата чета до нейното разпокъсване при с. Лютиброд. За кратко се укрива, но след предателство е заловен на 23 май 1876 г. Осъден е на доживотна каторга в гр. Акра (днес в Израел). След подписването на Сан Стефанския мирен договор е амнистиран и се завръща в България. Живее в София, Враца, Троян и Плевен. Участва в първата комисия по установяването на лобното място на Христо Ботев. Член е на комитета „Цар Освободител Александър II“. Инициира изграждането на Военноисторическите музеи в Плевен, Пордим, Горна Студена и Бяла. Прокопи Дянков е отличен с орден и общо осем медала, а през 1922 г. е провъзгласен за почетен член на Съюза на запасните подофицери в България. Умира в Плевен.

ПРОКОПИ ДЯНКОВ
РИМ-Плевен

РЕВОЛВЕРНА САБЯ С КАНИЯ

Регионален исторически музей – Русе, инв. № 2424.

Белгийска, кавалерийска, произведена от Henri Goosens & Fils; сериен № 346. Моделът е патентован от Хенри Гусенс на 14.12.1865 г., под № 18912. Клинът е стоманен, едностранно заточен, леко извит. Двустранно е снабден с широки канали, които към върха на клина се раздвояват. Ефесът се състои от ръкохватка и гард. Ръкохватката е желязна, двата ѝ чирена са новодел. Левият е дървен, а десният бакелитов. Револверът е тип „Лефоше“, върху който са набити три вида клейма: на фабриката в град Лиеж, Белгия; за изпитания с бездимен барут; сериен номер. На ръкохватката са монтирани спусъкът, петлето и бойната пружина. Гардът е железен, с две дъги, а в предната му част е монтирана портичката на барабана. Сабята е вторично никелирана в ново време, което донякъде скрива богатата гравировка на клина. Канията е метална, с две гайки и халки за носене.

Револверната сабя постъпва в ИМ – Русе през 1988 г., като дарение от силистренеца Георги Желев Георгиев. Собственикът ѝ твърди, че е на воеводата Стефан Караджа. Още през 1982 г. на сабята е направена експертиза в Лабораторията по криминалистика на МВР – София, като се изследват буквените съчетания, врязани в метала. Установено е, че е подлагана на химическо почистване и никелиране чрез електролиза в ново време. Поради нанесения слой почти не се забелязват буквите, които са гравирани върху метала преди това. За да се даде ярна и точна оценка на слабо видимите очертания са използвани оптически уреди, позволяващи многократно увеличение на образа. Също така и ултра-виолетови лъчи, при което следите са покрити с луминисциращ прах. Правени са специални восъчни отпечатъци (зелен восъчен отпечатък, негативни отпечатъци от еластична паста, черна восъчна

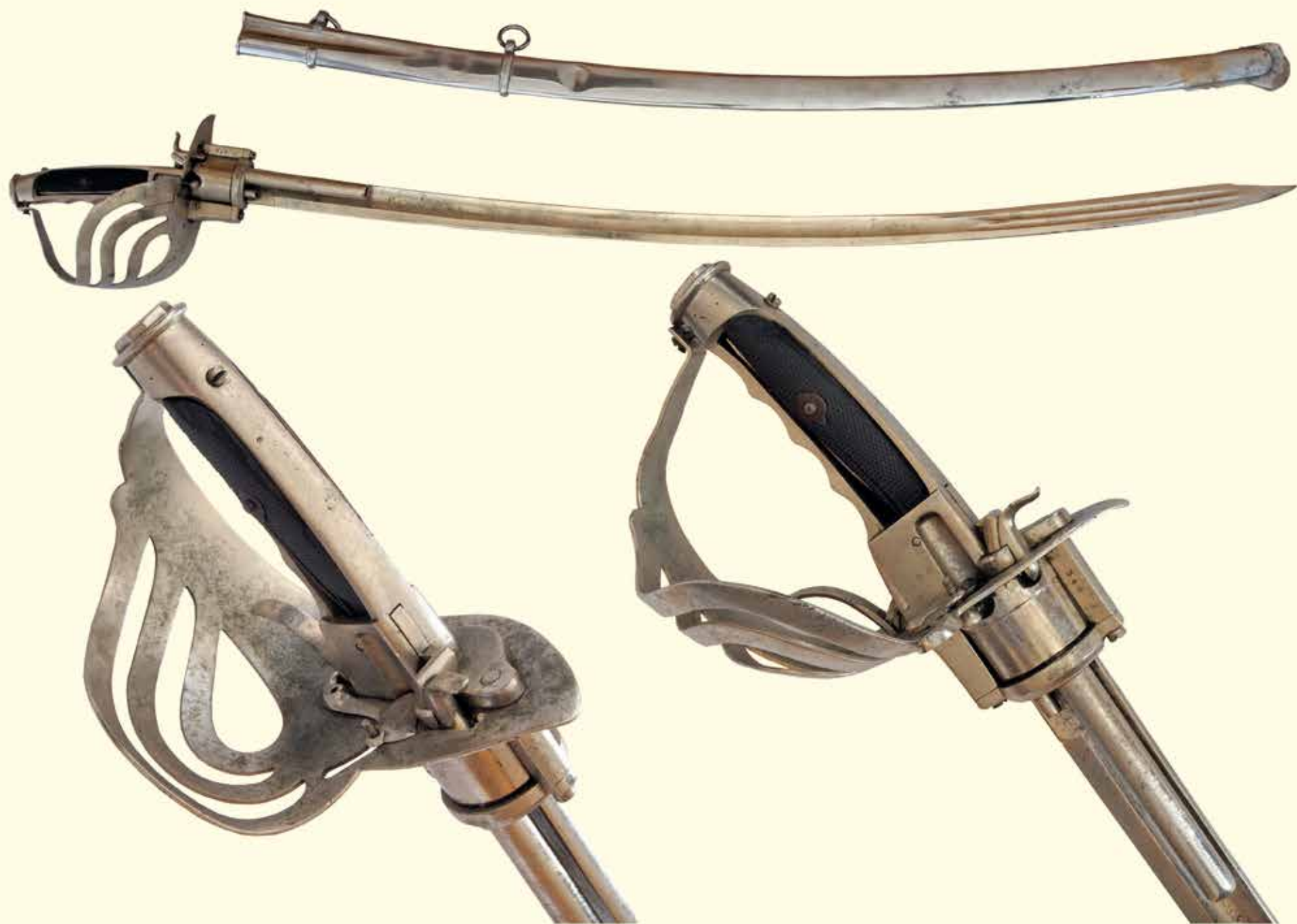
СТЕФАН КАРАДЖА (Стефан Тодоров Димов) (1840 – 1868)

Революционер и четнически войвода. Роден е в с. Ичме (днес с. Стефан Караджово), Ямболско. Привърженик на идеите на Георги Раковски. Участник в Първата (1862) и Втората (1867 – 1868) българска легия. През 1866 г. сформира малка чета заедно с хаджи Димитър Асенов и Желю войвода. През 1868 г. със съдействието на Българското общество в Букурещ, организират и въоръжават голяма българска чета. На 6 юли 1868 г. Стефан Караджа и хаджи Димитър Асенов преминават р. Дунав. В боя при местността Канлъдере край с. Вишовград, Търновско, Стефан Караджа е тежко ранен и пленен. Откаран е в Търново, а по-късно в Русе. Извънредният турски съд го осъжда на смърт чрез обесване. Умира от раните си в Русенския затвор.

СТЕФАН КАРАДЖА

РИМ-Велико Търново, инв. № 467 В/ТОМ ОФ

отливка и пр.). Категорично е установено наличието на буквени означения върху лицевата и вътрешната страна на гарда, петлето, барабана. Същите буквени съчетания се откриват и върху капачето за патрони, цевта, канията и някои места по сабята. Върху лицевата страна на гарда буквите „СТК“ са оформени във вид на монограм – съчетание на голяма буква „С“ и следващи по-малки по размер „т“ и „к“, като буквата „С“ е образувана от съвсем малки изображения на буквите „с“ и „к“. На петлето се различава и числото „43“. Съпоставката установява голямо сходство между изписаните букви и автентичния почерк на Стефан Тодоров Караджа*. Наличната техника не позволява провеждане на цялостно идентификационно изследване, което да установи категорично дали надписите са направени от притежателя на оръжието. През 1983 г. в периодичния печат излизат материали, коментиращи вероятността това да е оръжие на Караджата и евентуалната му съдба през годините. Приемливо звучи версията сабята да е била прибрана от турската власт. Русенецът Никола Попов, син на революционера Черньо Попов, твърди, че около 1910 – 1920 г. при разрушаване на старата постройка на бившия турски конак е намерена една револверна сабя, предадена от баща му лично на околийския управител Димитър Мантов, за когото се смята, че е притежавал описвания оръжеен екземпляр преди да попадне в дарителя.

* При внимателния оглед на оръжието описаните букви и числото не са открити.

Обща дължина – 1014 мм

Дължина на клина – 824 мм

Широчина на клина – 28,5мм

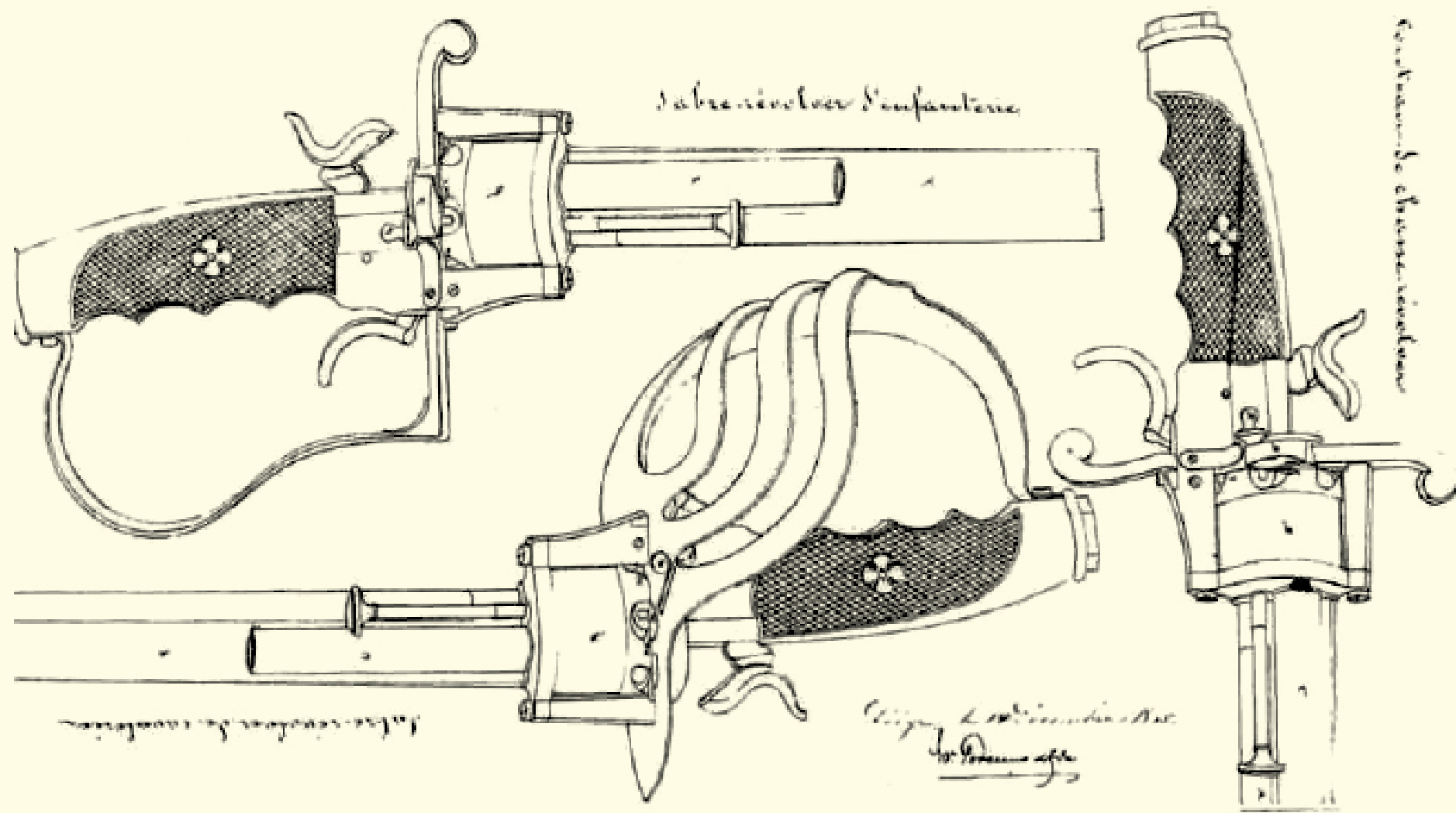
Револвер тип „Лефуше“

Калибър – 9 мм

Обща дължина – 162 мм

Дължина на цевта – 108 мм

Вместимост на барабана – 6 патрона

ПАТЕНТ НА РЕВОЛВЕРНА САБЯ

СРАЖЕНИЕ НА ЧЕТАТА НА ХАДЖИ ДИМИТЪР И СТЕФАН КАРАДЖА, 1868 г.
РИМ-Велико Търново, инв. № 472 В/ТОМ ОФ

САБЯ

Исторически музей – Севлиево, инв. № 388 /в/ ИМС.

Занаятчийско производство.

Клинът е железен, леко извит, едностранно заточен, снабден двустранно с канали. Гардът и ефесът са бронзови, като на последния има четири дъги. Дръжката е дървена, с напречни канали, като гърбът ѝ се покрива от бронзова планка.

Обща дължина – 940 мм

Дължина на клина – 815 мм

Широчина на клина – 28,3 мм

СТЕФАН ПЕШЕВ
ИМ-Севлиево

СТЕФАН ПЕШЕВ (1854 – 1876)

Революционер и въстаник. Роден е в гр. Севлиево. Председател на Севлиевския революционен комитет на Вътрешната революционна организация. Участник в Априлското въстание от Първи революционен окръг и главен организатор в селата Ново село, Кръвеник и Батошево. Заловен е от турската власт още преди вдигането на въстанието. Отведен в Търновския затвор и осъден на смърт чрез обесване от военно-полеви съд. Смъртната присъда е изпълнена в Севлиево.

ЯТАГАН

Регионален исторически музей – Велико Търново, инв. № 124 Н/ОИМ ВТ ОФ.

Клинът е железен, едностранно заточен, леко извит. Чирените са новодел, изработени от кафяв кокал, с характерните за това оръжие „уши“. Прикрепени са към клина посредством три медни нита. Между тях има обков от жълт метал, който завършва в основата на клина от двете му страни. По клина се забелязват следи от украса.

Обща дължина – 790 мм

Дължина на клина – 630 мм

Широчина на клина – 32,2 мм

ФИЛИП ТОТЮ (Тодор Тодоров Топалски) (1830 – 1907)

Хайдутин, четнически войвода, деец на национално-освободителното движение. Роден е в махала Гърците, с. Вонеща вода, Търновско. Участник в четите на Бойчо войвода и Желю войвода. Успява да избяга от Търновския затвор през 1854 г., а през 1863 г. от конвоя на път за Сливенския затвор. Установява се в Румъния. Приема четническата тактика, разработена от Георги Раковски. През 1864 – 1866 г. сформира малка чета, която действа предимно в Северна България. На 17 май 1867 г. преминава дунавския бряг с организирана чета. Въ-

оръжената група води неравна битка с турския башибозук край с. Върбовка, Павликенско. Оцелелите четници, сред които и войводата, се присъединяват към четата на Панайот Хитов в Тетевенския балкан и се оттеглят в Сърбия. Участва във Втората българска легия (1867 – 1868). Ogлавява доброволческа чета по време на Сръбско-турската война от 1876 г. и Руско-турската война от 1877 – 1878 г. След Освобождението живее в гр. Русе, с. Острица и с. Две могили, Русенско, където умира. Погребан е в двора на местната църква.

ФИЛИП ТОТЮ
НБКМ-БИА

АККУЛАК

Регионален исторически музей – Велико Търново,
инв. № 78 В-В/ОИМ-ВТ ОФ.

Клинът е железен, леко извит, едностранно заточен. От дясната му страна има набито клеймо на майстора-производител. Чирените са изработени от бял кокал. Прикрепени са към клина посредством три железни нита.

Обща дължина – 450 мм

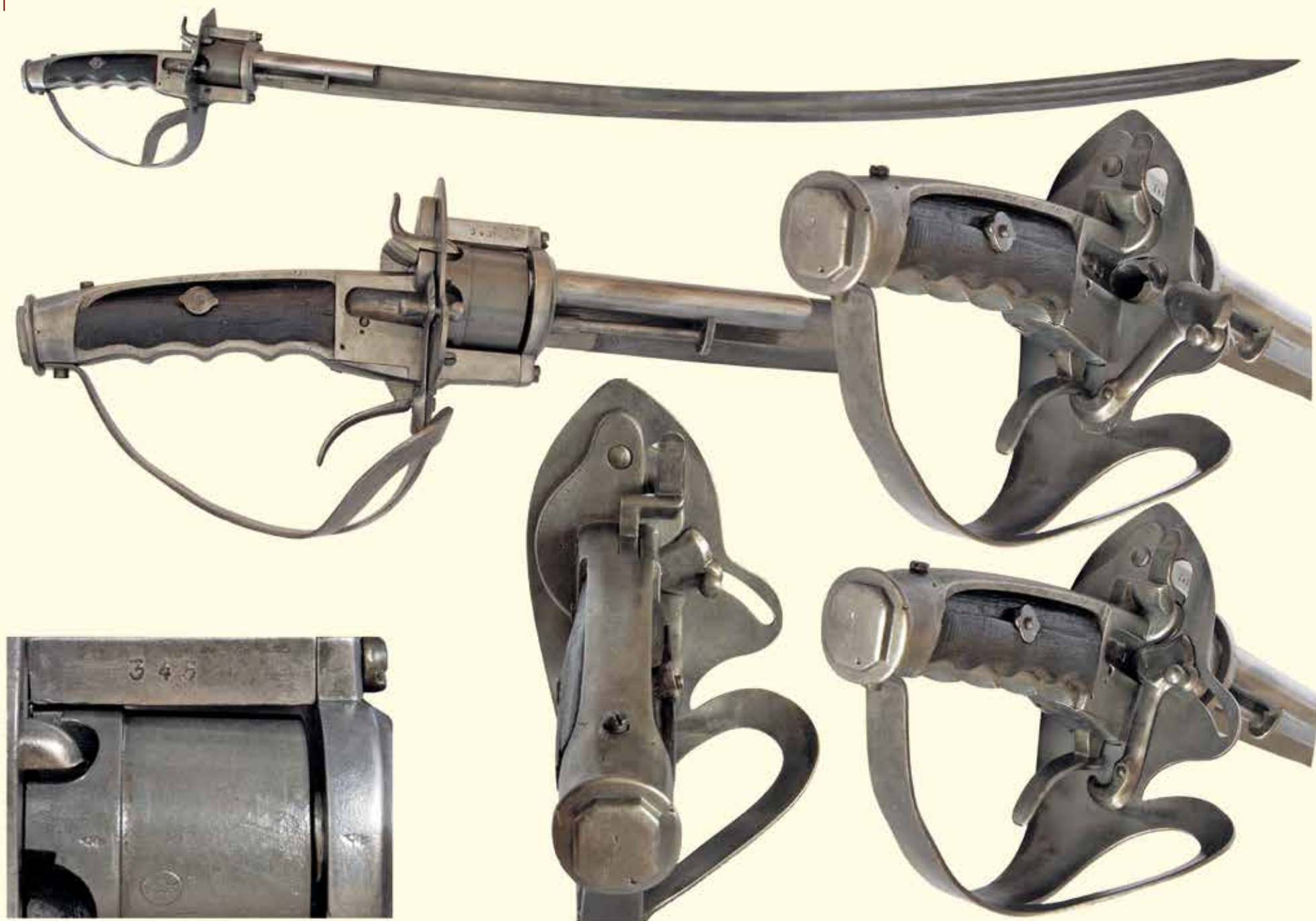
Дължина на клина – 334 мм

Широчина на клина – 33,7 мм

ФИЛИП ТОТЮ

РИМ - Велико Търново, Инв. № 2963 В/ТОМ ОФ

РЕВОЛВЕРНА САБЯ

Регионален исторически музей – Варна,
инв. № 689 Вф II RIMVN.

Белгийска, кавалерийска, произведена от Henri Goosens & Fils, сериен № 345. Моделът е патентован от Хенри Гусенс на 14.12.1865 г., под № 18912.

Клинът е стоманен, едностранно заточен, леко извит към тила. Двустранно е снабден с широки канали, които към върха на клина се раздвояват. Ефесът се състои от ръкохватка и гард. Ръкохватката е желязна, с два кокалени чирена. На нея е монтиран спусъкът, петлето и бойната пружина на револвера тип „Лефуше“. Върху него са набити три вида клейма: на фабриката в град Лиеж, Белгия; за изпитания с бездимен барут; сериен номер. Гардът е железен, с две дъги, а в предната му част е монтирана портичката на барабана. Сабята е с богата гравировка на клина.

Обща дължина – 1006 мм

Дължина на клина – 820 мм

Широчина на клина – 28,5 мм

Револвер тип „Лефуше“

Калибър – 9 мм

Обща дължина – 173 мм

Дължина на цевта – 103 мм

Вместимост на барабана – 6 патрона

ХАДЖИ ДИМИТЪР АСЕНОВ (1840 – 1868)

Четнически войвода. Роден е в гр. Сливен. Участник в различни военни формирования от 1862 г. до 1865 г., знаменосец в четата на Стоян войвода от Сливен. През 1866 г. заедно със Стефан Караджа и Желю войвода ръководи малка чета, която действа в Сливенския балкан. През 1868 г. в Румъния сформира друга чета заедно със Стефан Караджа. Четата води няколко кървави сражения в района на селата Горна Липница, Караисен и Вишовград, Търновско, но е разбита. Под ръководството на Хаджи Димитър част от четниците продължават към Балкана. Последното сражение на четата е на 18 юли 1868 г. при връх Бузлуджа, където войводата намира смъртта си. Очевидци на неговата гибел няма. Според някои историци, хаджи Димитър Асенов е тежко ранен и отнесен на връх Кадрафил в Сърнена Средна гора, където умира от раните си.

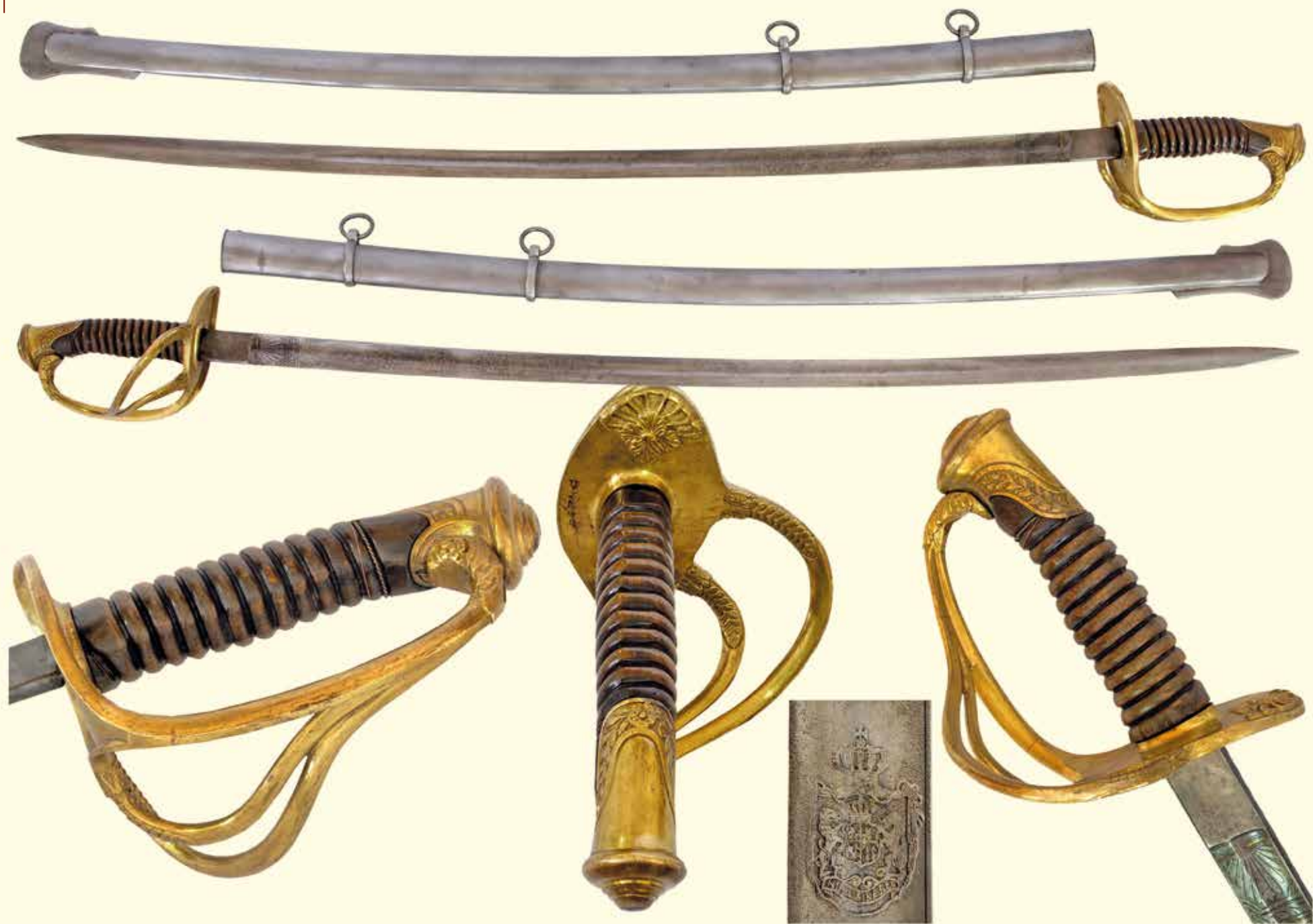

ХАДЖИ ДИМИТЪР
РИМ-Велико Търново, инв. № 2966 В/ТОМ ОФ

ЛИТОГРАФИЯ „ВОЙВОДИТЕ Х. ДИМИТЪР И СТЕФАН КАРАДЖА“
РИМ – Велико Търново, инв. № 222/В-Сн ОИМ ВТ

САБЯ С КАНИЯ

Регионален исторически музей – Враца,
инв. №1218.

Румънска, офицерска, образец 1861 г. Френски офицерски образец 1822 г., приет на въоръжение в армията на Румъния през 1861 г. и получил нова номенклатура.

Клинът е стоманен, леко извит, едностранно заточен, снабден двустранно с канали. Украсен е с разнообразни орнаменти, сред които се откроява гербът на Румъния. Ефесът е бронзов, с позлата. Дръжката е изработена от кафяв рог, с жлеbove. Канията е желязна, с две гайки с халки за носене.

Обща дължина – 1042 мм

Дължина на клина – 886 мм

Широчина на клина – 26,5 мм

ХРИСТО БОТЕВ (1848 – 1876)

Поет, публицист и революционер. Роден е в гр. Калофер. Получава образованието си в Карлово, Калофер и Одеса. Учителства за кратко в българските земи и в Румъния. Определен е за писар в четата на Желю войвода (1868), която не успява да премине в България. В годините на емиграция Ботев редактира и издава революционните вестници „Дума на българските емигранти“, „Будилник“ и „Знаме“, а в сътрудничество с Любен Каравелов и вестниците „Свобода“ и „Независимост“. Активен участник е в работата на БРЦК, като член, секретар и председател (1874 – 1875). През април 1876 г. оглавява четата, предвидена да подпомогне бойните действия в Трети Врачански революционен окръг

по време на Априлското въстание. На 17 май 1876 г. участниците в Ботева чета овладяват австрийския пътнически кораб „Радечки“ и принуждават капитана да спре на Козлодуйския бряг. Въстаниците се отправят към Врачанския балкан, водят няколкодневни боеве и претърпяват тежки загуби. Привечер на 20 май, когато сражението е затихнало, куршум пронизва Ботев и той умира на място. Не е известно къде е погребан.

ХРИСТО БОТЕВ
РИМ-Враца

САБЯ С КАНИЯ

Регионален исторически музей – Ловеч, инв. № 113.

Занаятчийска изработка.

Клинът е железен, леко извит едностранно заточен. Гардът и ефесът са изработени от дебела желязна ламарина. Чирените са дървени, прикрепени към клина посредством три железни нита. Канията е дървена. Състои се от две части, пристегнати помежду си с три ламаринени гривни, върху които са изобразени стилизирани кръстове.

Обща дължина – 870 мм

Дължина на клина – 722 мм

Широчина на клина – 33,5 мм

ХРИСТО ИВАНОВ „ГОЛЕМИЯ“, „КНИГОВЕЗЕЦА“ (1838 – 1898)

Революционер, съратник на Васил Левски, четнически войвода и книжар. Роден е в с. Къкрина, Ловешко. Получава начално образование в Ловеч. Усвоява кожухарския занаят от своя баща, учи и подвързачество. В края на 1860 г. заминава за Белград, за да се обучава в модерно книговежане. Постъпва в Първата българска легия (1862), където се сближава с най-видните представители на революционната емиграция. След разпускането на легията, работи в Пловдив като книговезец и през 1864 г. отваря своя книговезница. През 1865 г. Христо Иванов предприема дълго пътуване до Цариград, Измир, Марсилия, Суец, Кайро и Александрия. Пристига в Белград през 1867 г. и се записва доброволец във Втората българска легия (1867 – 1868). Установява тясно сътрудничество с Васил Левски и се отдава на идеята за изграждането на Вътрешната революционна организация. При подготовката на Априлското въстание Христо Иванов помага в Троян и Ново село. Неговата чета участва в сражението под връх Мара Гидик. Организира и ръководи чета с разузнавателна цел по време на Руско-турската война от 1877 – 1878 г. След Освобождението се връща към занаята си на книговезец и книжар в Търново. Учредител е на комитет „Единство“ (1878). Войвода на доброволческа чета в Сръбско-българската война от 1885 г., член на Търновския градски общински съвет (1887 – 1889) и народен представител от Либералната партия в Четвъртото обикновено народно събрание (1890 – 1893). В последните години от живота си живее в недоимък. Умира в Търново.

ХРИСТО ИВАНОВ „ГОЛЕМИЯ“
РИМ-Велико Търново, инв. № 458 В/ТОМ ОФ

ЯТАГАН

Регионален исторически музей – Габрово,
инв. № КВП 391.

Клинът е железен, едностранно заточен, с леко извита форма, снабден двустранно с канали. Режещата му част е допълнително закалена. Личат елементи от украса с позлата. Чирените са изработени от черен кокал с характерните за това оръжие „уши“. Прикрепени са към клина посредством четири нита.

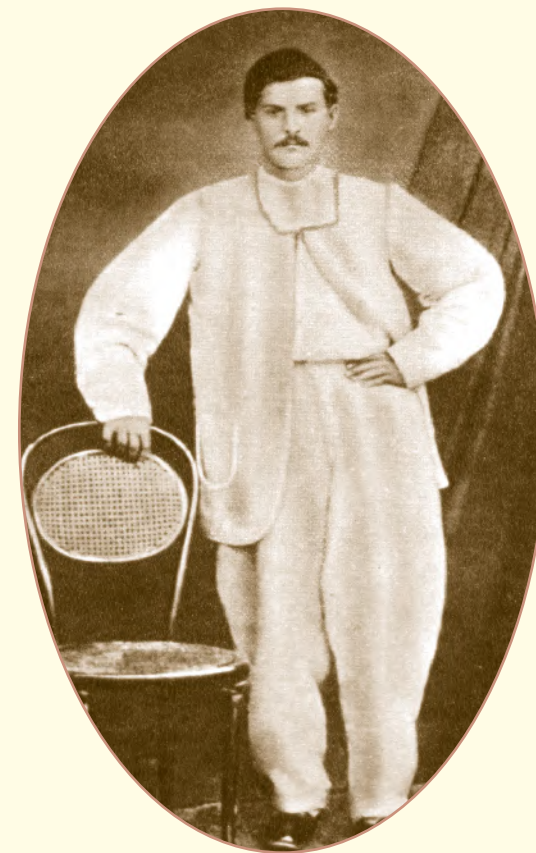
Обща дължина – 671 мм

Дължина на клина – 525 мм

Широчина на клина – 28 мм

ЦАНКО ДЮСТАБАНОВ (1843 – 1876)

Революционер и въстаник. Роден е в гр. Габрово. Завършва Габровското класно училище (1862) и след това продължава образованието си в „Робърт колеж“ в Цариград (1872 – 1873). Владее отлично френски и турски език. През 1873 г. се завръща в Габрово и се отдава на обществена дейност. Открива мъжки пансион в родната си къща и става „безплатен учител“. През 1875 г. е избран за училищен настоятел и член на казалийския съд в Габрово. В последствие става член на Габровския частен революционен комитет. На последното заседание на комитета от 30 април 1876 г. е избран за войвода на Габровската чета. По време на Априлското въстание в Първи (Търновски) революционен окръг, обединява в чета въстаниците от Батошево, Кръвеник и Ново село. В сражението под връх Мара Гидик е ранен в ръката, но успява да се укрие в махала Бойновци. На 16 май 1876 г. е заловен поради предателство и откаран в Търновския затвор. Извънредният турски съд го осъжда на смърт чрез обесване и в средата на юни присъдата е изпълнена.

ЦАНКО ДЮСТАБАНОВ
РИМ-Габрово

ШАШКА С КАНИЯ

Специализиран музей за резбарско и зографско изкуство – Трявна, инв. № ОЕ1203.

Българска, офицерска, образец 1884 г.

Клинът е стоманен, с незначителна извивка, едностранно заточен, снабден двустранно с широки канали. В основата е гравирани надпис, указващ завода производител и годината на производство: „**Златоустъ 1872 г.**“. Поради недостиг на клинове за изработването на шашки образец 1884 г., оръжейната фабрика използва частично стари руски клинове, допълнително скъсявани до приетия за българската армия размер, както е в този конкретен случай. Ефесът се състои от ръкохватка и гард. Ръкохватката е изработена от дърво с напречни улеи, облечена с кожа и пристегнатата със спираловидно увита тел. На върха на ръкохватката е надянат овален затилък, украсен с двустранно гравирани лаврови клонки. Гардът е изработен от месинг и представлява дъга, захваната в затилъка и преминаваща в кръстовина, на която трудно се чете надписът: „**ЛМ/ШАБСЕЛСЪ/С.ПЕТЕРБУРГЪ**“. Канията е дървена, облечена с черна кожа. Металните прибори са изработени от месинг и се състоят от устие със скоба, гайка с халка и ламаринен накрайник.

Обща дължина – 815 мм

Дължина на клина – 678 мм

Широчина – 26,7 мм

ЦАНЮ БРЪНЕКОВ (1852-1927)

Роден в Трявна. Взема участие в подготовката на Априлското въстание. На 29 септември 1877 г. постъпва във II дружина, IV рота на Опълчението. Уволнен на 1 юли 1878 г. с чин ефрейтор.

САБЯ С КАНИЯ

Специализиран музей за резбарско и зографско изкуство – Трявна, инв. № ОЕ1191.

Клинът е железен, леко извит, едностранно заточен, снабден двустранно с канали. Ефесът е бронзов, дръжката дървена, с накатка. Канията е дървена, облечена с тъмнокафява кожа. В долния си край има ламаринен накрайник.

Обща дължина – 960 мм

Дължина на клина – 824 мм

Широчина на клина – 31,7 мм

ЦАНЮ ЗАХАРИЕВ (Стефан Цанюв Захариев) (1840 – 1902)

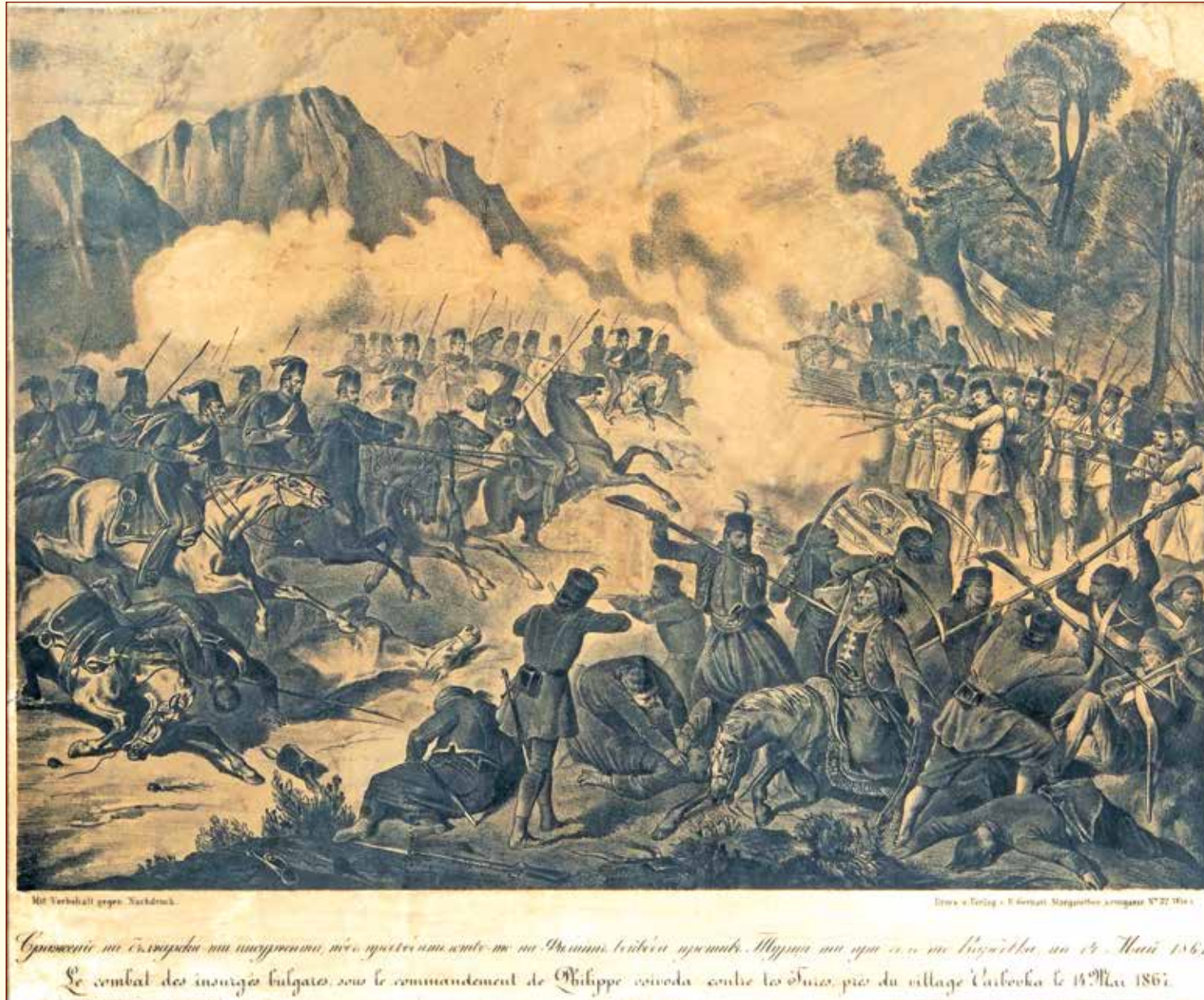
Иконописец, революционер и въстаник. Роден е в гр. Трявна. Произхожда от известния тревненски зографски род Захариевци. Негово дело са иконите в редица християнски храмове в Североизточна България и Добруджа, сред които църквата „Св. Николай“ в Разград, църквата „Св. Никола“ в Тутракан и църквата „Св. Богородица“ в Габрово. Близък съратник на Васил Левски, основател и председател на Тревненския революционен комитет, участник в Тревненската чета по време на Априлското въстание. Автор е на „Записки на Цаню Захариев по Тревненското въстание“.

ЦАНЮ ЗАХАРИЕВ
<https://www.geni.com>

ЛИТОГРАФИЯ „ПОСРЕЩАНЕ НА ЧЕТАТА НА ФИЛИП ТОТЮ В БУТОВО“
РИМ – Велико Търново, инв. № 216/В-Сн ОИМ ВТ

ЛИТОГРАФИЯ „СРАЖЕНИЕ НА БЪЛГАРСКИТЕ ИНСУРЖЕНТИ ПОД ПРЕДВОДИТЕЛСТВОТО НА ФИЛИП ВОЙВОДА, ПРОТИВ ТУРЦИТЕ, ПРИ СЕЛОТО ВЪРБОВКА, НА 14 МАЙ 1867.“

РИМ – Велико Търново, инв. № 217/В-Сн ОИМ ВТ

ЛИТОГРАФИЯ „ОБЕСВАНЕТО НА ВАСИЛ ЛЕВСКИ“
РИМ-Велико Търново, Инв. № 227 В-Сн./ОИМ ВТ ОФ

ЛИТОГРАФИЯ „ОБЕСВАНЕТО НА ПРИСНОПАМЯТНИЙ РОДОЛЮБЕЦ ВОЙВОДА ВАСИЛ ЛЕВСКИ ДЯКОНА“
РИМ-Велико Търново, инв. № 111/НИК ОИМ ВТ ОФ

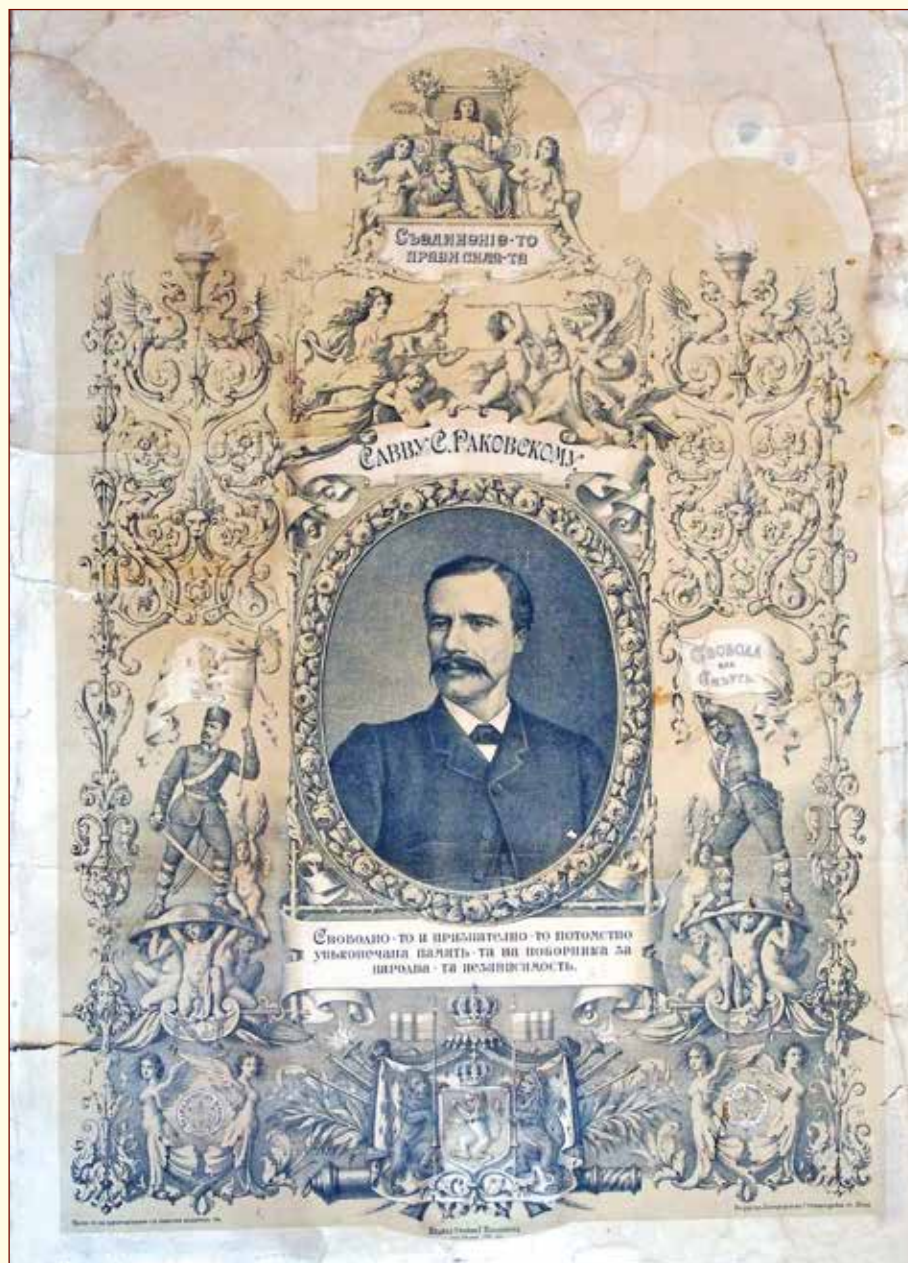
ЛИТОГРАФИЯ „ХРИСТО БОТЕВЪ ЗАВЛАДЯВА ПАРАХОДА „РАДЕЦКИ“ (1876.)“
РИМ-Велико Търново, инв. № 263/НИК ОИМ ВТ

ЛИТОГРАФИЯ „ЧЕТАТА НА ХРИСТО БОТЕВ НА КОЗЛУДУЙСКИ БРЪГЪ 1876 г.“
РИМ-Велико Търново, инв. № 130/НИК ОИМ ВТ

ЛИТОГРАФИЯ „ЧЕТАТА НА ХРИСТО БОТЕВ“
РИМ-Велико Търноно, инв. № 228 В-Сн./ОИМ ВТ ОФ

ЛИТОГРАФИЯ „ГЕОРГИ РАКОВСКИ“
РИМ-Велико Търново, инв. № 146/НИК ОИМ-ВТ ОФ

ЛИТОГРАФИЯ „ХАДЖИ ДИМИТЪР ВОЙВОДА“
РИМ-Велико Търново, инв. № 147/НИК ОИМ-ВТ ОФ

ЛИТОГРАФИЯ „РУСИЯ ОСВОБОЖДАВА БЪЛГАРИЯ 1878 г.“
РИМ-Велико Търново, инв. № 4407/В ТОМ ОФ

ИЗЛОЖБА „САБИТЕ НА ВОЙВОДИТЕ“

Исторически музей – Бяла Черква

Сабя на Гатю Стоянов Стоев, инв. № 24 ОФ ИМБЧ	28-29
Аккулак на Пенчо Кюркчиев, инв. № 22 ОФ ИМБЧ	72-73

Исторически музей – Дряново

Сабя на Досю Стойнов Ковачев, инв. № I-987.....	40-41
---	-------

Исторически музей – Лом

Ятаган на дядо Цеко войвода, инв. № 1515.....	42-43
Сабя на Петър Берковски, инв. № 1400	74-75

Исторически музей – Панагюрище

Шашка с кания на Павел Бобеков, инв. № II-133	64-66
Сабя с кания на поп Грую Бански, инв. № II-88 а.....	76-77
Каракулак с кания на поп Грую Бански, инв. № II-88 б	78-79

Исторически музей – Севлиево

Щик Р – 1856 на Георги Константинов, инв. № 1563 /в/ ИМС...30-31	
Сабя на Димитър Часовникаров, инв. № 35 /в/ ИМС.....38-39	
Сабя на Никола Генев, инв. № 1303 /в/ ИМС.....60-61	
Сабя на Стефан Пешев, инв. № 388 /в/ ИМС	88-89

Музей на Възраждането – Елена

Сабя с кания на Иван Кършовски, инв. № 4294/203	52-53
---	-------

Национален Военноисторически музей – София

Щик Р-1856 с кания на Васил Левски, инв. № I-Ж-46 НВИМ...16-17	
Сабя с кания на Велчо Атанасов „Джамджията”, инв. № I-3-242 НВИМ	26-27
Сабя с кания и портупей на Желю войвода, инв. № I-3-110 НВИМ	44-45
Тесак на Захарий Стоянов, инв. № I-Ж-262 НВИМ.....46-47	
Сабя с кания на Иван Ангелов Кулин, инв. № I-3-106 НВИМ...48-49	
Ятаган с кания на Панайот Хитов, инв. № I-Ж-62 НВИМ.....68-69	

Регионален Военноисторически музей – Плевен

Ятаган с кания на Иван Ангелов Кулин, инв. № А-4311.....	50-51
--	-------

Регионален исторически музей – Варна

Револверна сабя на Хаджи Димитър Асенов, инв. № 689 Вф II RIMVN	94-96
--	-------

Регионален исторически музей – Велико Търново

Ятаган на Филип Тотю, инв. № 124 НИК/ОИМ ВТ ОФ	90-91
Аккукал на Филип Тотю, инв. № 78 В-В/ОИМ ВТ ОФ	92-93

Регионален исторически музей – Враца

Сабя с кания на Христо Ботев, инв. № 1218	98-99
---	-------

Регионален исторически музей – Габрово

Каракулак на Ильо Андреев Петков, инв. № 3624 В.....	54-55
Ятаган на Цанко Дюстабанов, инв. № КВП 391	102-103

Регионален исторически музей – Ловеч

Кама с кания на Васил Левски, инв. № 1.....	18-19
Сабя тип „калъч“ с кания и портупей на Васил Левски, инв. № 2	20-21
Оръжие с форма на меч на Колю Пачников, инв. № 205.....	56-57
Каракулак с кания на Недялко Хелевски, инв. № 1380	58-59
Сабя с кания на Христо Иванов „Големия“, инв. № 113.....	100-101

Регионален исторически музей – Плевен

Джамбия с кания на Васил Ганчев, инв. № 2579	14-15
Шашка с кания на Георги Мангов, инв. № 17	32-33
Кама с кания на Прокопи Дянков, инв. № 97.....	80-81

Регионален исторически музей – Русе

Сабя на Георги Раковски, инв. № 682 н.....	34-35
Револверна сабя с кания на Стефан Караджа, инв. № 2424	82-86

Регионален исторически музей – Сливен

Ятаган на Панайот Хитов, инв. № 953/В.....	70-71
--	-------

Регионален исторически музей – Търговище

Каракулак на Георги Русев Гюслиев, инв. № 2316 В.....	36-37
Кама с кания на Никола Симов „Куруто“, инв. № 1539 В.....	62-63

**Специализиран музей за резбарско
и зографско изкуство – Трявна**

Кама на Васил Михалев, инв. № ОЕ 1205	22-23
Ятаган с кания на Васил Михалев, инв. № ОЕ 1204.....	24-25
Шашка с кания на Цаню Брънеков, инв. № ОЕ 1203	104-105
Сабя с кания на Цаню Захариев, инв. № ОЕ 1191	106-107